

ภาคผนวก

เรื่องย่ออรรถกถาชาดก เอกกนิบาต

1. อปัณณกวรรค หมวดว่าด้วยการปฏิบัติไม่ผิด

1. อปัณณกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียนผู้ฉลาดเดินทางไปค้าขายทางเดียวกันกับหัวหน้าพ่อค้าเกวียนผู้โง่เขลา ซึ่งออกเดินทางไปก่อนและถูกยักษ์หลอกจับกินจนหมดสิ้น พระโพธิสัตว์ไปที่หลังรู้ทันอุบายของยักษ์จึงพาบริวารรอดพ้นอันตรายไปค้าขายแล้วกลับมาถึงบ้านด้วยความสวัสดิ์ พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาสรุปชาดกเรื่องนี้ว่า

(1) พวกคนฉลาดกล่าวฐานะที่ไม่ผิด
นักคาคะเนทั้งหลายกล่าวฐานะที่ 2 (ที่ผิด)
ผู้มีปัญญารู้จักฐานะที่ไม่ผิดและฐานะที่ผิดนั้นแล้ว
ควรถือฐานะที่ไม่ผิดไว้เถิด

2. วัณณุปถชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียนเดิมทางไปค้าขายผ่านทางกันดารในทะเลทรายขาดน้ำกลางทะเลทราย จึงค้นหาสถานที่ที่มีน้ำแล้วให้บริวารชุดลงไปบริวารเกิดความท้อถอยจึงพูดให้กำลังใจ จนสามารถชุดได้น้ำขึ้นมาเลี้ยงทั้งคนและโค ทำให้รอดพ้นความตายได้

3. เสรีวณิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าเครื่องประดับไปเที่ยวเร่ขายสินค้าตามหมู่บ้าน พ่อค้าผู้สหายได้ไปพบภคทองคำมีราคาแพงแต่โลกมากอยากได้เปล่า ๆ จึงพูดลวงเจ้าของว่าเป็นของไม่มีค่าอะไร กตราคาลงเสียมาก เจ้าของไม่ยอมขาย จึงวางไว้แล้วแกลังเดินผ่านไปหวังจะย้อนกลับมาซื้อใหม่พอดีขณะนั้นพระโพธิสัตว์ผ่านมาพบเห็นเข้าแล้วบอกเจ้าของให้ทราบว่าเป็นภคทองคำจึงซื้อได้ด้วยทรัพย์ทั้งหมดที่ตนมีแล้วได้ภคทองคำไป พ่อค้าคนเดิมกลับมารู้ว่าพระโพธิสัตว์ซื้อไปแล้ว ก็โกรธผูกอาฆาตในพระโพธิสัตว์นับแต่นั้นมา เรื่องนี้เป็นเรื่องในอดีตชาติเรื่องแรกที่พระเทวทัตผูกเวรกับพระพุทธเจ้า

4. จุพเสฏฐิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นจุฬศรัณูเข้าไปเฝ้าพระราชาพบหนูตายจึงกล่าวคำทำนายว่า ถ้าใครได้หนูนี้ไปจักได้เป็นศรัณู คนรับใช้ได้ฟังจึงเอาหนูไปขายแก่คนเลี้ยงแมว ต่อมาก็ตั้งตัวด้วยทรัพย์อันเป็นต้นทุนนั้น ได้เป็นศรัณูในลำดับต่อมา

5. ตัณฑุลนาฬิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเจ้าหน้าที่ซื้อของหลวงแต่พระราชาไม่ทรงวางพระทัย เพราะทรงเชื่อคำยุยงจึงเปลี่ยนเอาบุรุษผู้โง่เขลามาทำหน้าที่แทน ทำให้เสีย

พระราชทรัพย์และพระเกียรติยศเป็นอันมาก อำมาตย์จึงถามถึงราคาม้า ข้าวสาร และราคาเมืองกับพระองค์

6. เทวธัมมชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสของพระเจ้าพรหมทัตพาน้องชาย 2 คนไปอยู่ป่า น้องชายทั้ง 2 ถูกผีเสื้อน้ำจับไป พระโพธิสัตว์แสดงเทวธรรมให้ฟังว่า "คนมีหิริโอตตปปะ เป็นคนมีเทวธรรมในโลก" ทำให้ได้น้องชายทั้ง 2 คืนมา

7. กัมมฐาชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสของพระเจ้าพรหมทัตกับหญิงหาพิน แต่พระบิดาไม่ยอมรับ ทำให้มารดาต้องตั้งสัจอธิษฐานโยนกุมารขึ้นบนอากาศ พระกุมารไม่ตกลงมาด้วยแรงอธิษฐาน และกราบทูลพระราชภาว่า "ขอให้รับว่าเป็นลูกเกิด คนอื่นยังทรงเลี้ยงดูได้ กับพระองค์ซึ่งเป็นโอรสทำไมจะเลี้ยงดูไม่ได้"

8. ความนิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ผู้ถวายอภินิหารและธรรมแก่พระราชคามนิกุมารเป็นกุมารองค์เล็กที่สุดในจำนวนกุมาร 101 พระองค์ ตั้งอยู่ในคำสอนของท่าน ต่อมาได้เสวยราชสมบัติแทนพระราชบิดาได้เปล่งอุทานว่า "ผลที่หวังย่อมสำเร็จแก่คนไม่ใจเร็วด่วนได้ เป็นคนดี "

9. มฆเทวชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้ามณฑเท ทอดพระเนตรเห็นพระเกษากงอกเพียงเส้นเดียว ทรงสลดพระทัยตรัสว่า "เมื่อวัยล่วงเลยไปผมบนศีรษะก็งอก เทวทูตก็ปรากฏ เป็นเวลาที่เราจะบวช" จึงสละราชสมบัติออกผนวช

10. สุขวิหาชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์มีทรัพย์มากออกบวชเป็นฤๅษีแสดงธรรมแก่พระเจ้าพรหมทัตว่า "คนที่ไม่ต้องคุ้มครองผู้อื่นไม่ต้องให้ผู้อื่นคุ้มครองและไม่หวังคามคุณนั้นแหละอยู่เป็นสุข"

2. สิลวรรค หมวดว่าด้วยศีล

1. ลักษณะชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อ ให้ลูกทั้ง 2 รักษาฝูงเนื้อ ลูกตัวหนึ่งนำฝูงเนื้อให้รอดพ้นอันตราย ส่วนลูกอีกตัวหนึ่งทำฝูงเนื้อให้ถึงความวิบัติเพราะน้ำมีอมมนุษย์ จึงได้กล่าวให้หมูญาติดูลูกทั้ง 2 ที่แตกต่างกัน

2. นิโครธมิตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อชื่อนิโครธ สละชีวิตช่วยนางเนื้อที่มีครรภ์แก่ ไม่ให้พระราชายัง พระราชาทรงเลื่อมใสจึงพระราชทานอภัยแก่สัตว์ทุกพวกนางเนื้อคลอดบุตรแล้ว พยายามสอนลูกให้ยึดเอาพญาเนื้อเป็นที่พึ่ง

3. กัณฐิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้ดำเนินเนื้อป่าตัวหนึ่งที่หลงรักนางเนื้อทุ่งจนถูกมนุษย์ยิงตาย

4. วาตมิดชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัตทรงดิเตียนเนื้อสมันตัวติดในรสน้ำหาน้ำผึ้ง ยอมติดตามคนเฝ้าสวนไปจนถึงพระลานหลวง

5. ขราทียชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อ ได้กล่าวดำนิเนื้อหลานชายผู้ไม่สนใจศึกษามายาเนื้อ เอาแต่เที่ยวเล่นจนไปติดบ่วงตาย

6. ตีปัลลัตถมิดชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อ สอนหลานชายให้เรียนมายาเนื้อเมื่อไปติดบ่วงทำอุบายลงนายพรานเอาตัวรอดมาได้

7. มาลุตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษี ได้ตอบปัญหาเรื่องความหนาวเกิดแต่ลมแก่เสื้อและราชสีห์ที่มาถาม

8. มตกภัตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้แสดงธรรมแก่มหาชนว่า “ไม่ควรฆ่าสัตว์ทำบุญให้ผู้ตาย เพราะเป็นทางแห่งความเดือดร้อน”

9. อายาจิตภัตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้กล่าวดำนิกฎมพีผู้ฆ่าสัตว์กับว่า “ไม่ใช่ทางของนักปราชญ์”

10. นพปानชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร หาอุบายแก้กลของรากษสให้ฝูงลิงได้ดื่มน้ำด้วยไม้้อแล้วพ้นอันตราย

3. กุรุจวรรค หมวดว่าด้วยกวาง

1. กุรุคมิชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกวาง เทียวหากินด้วยความระมัดระวัง เห็นต้นไม้โยนผลไม้มาให้ ก็เข้าใจว่าเป็นกลลวงของนายพราน จึงกล่าวดำนิต้นไม้แล้วรีบหนีไป

2. กุกุรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุนัขแสดงธรรมแด่พระราชาผู้รับสั่งให้ฆ่าสุนัขทั้งหมด เพราะเหตุสุนัขในพระราชฐานลอบเข้าไปกัดหนังหุ้มราชรถแต่เข้าพระทัยว่าเป็นสุนัขภายนอก ต่อเมื่อพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติพิสูจน์ได้แล้วจึงทำให้ฝูงสุนัขรอดพ้นความตาย

3. โกชาซานียชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นม้าสินธพชาติอาชาไนยออกรบกับข้าศึกจนตนเองต้องอาวุธสาหัส แต่ก็ยังแข็งใจออกรบต่อจนนายสารธสามารถจับข้าศึกได้

4. อาชัญญชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นม้าอาชาไนยออกสู้รบกับข้าศึกจนตนเองต้องอาวุธสาหัส แต่ก็ยังแข็งใจออกรบเอาชนะข้าศึกได้

5. ติตถชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตแนะนำคนเลี้ยงม้าพระราชาให้นำม้าซึ่งไม่ยอมลงอาบน้ำ เพราะรังเกียจม้าสินธพไปอาบที่ท่าอื่นบ้าง เพราะแม้อาหารที่คนกินบ่อยๆ ก็ยังเบื่อได้

6. **มหิพามุขชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตหาอุบายแก้ไขช้างมหิพามุขซึ่งกลายเป็นสัตว์ดุร้ายเพราะฟังเสียงโจร ให้กลับมา เป็นสัตว์มีคุณธรรม โดยให้ฟังคำของนักบวช

7. **อภิณหชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตหาอุบายแก้ไขไม่ให้ช้างทรงของพระราชาเหงาหงอย เพราะคิดถึงลูกสุนัขได้

8. **นันทวิสาขชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโคชื่อนันทวิสาข สอนพรหมณ์ผู้พูดคำหยาบให้พ่ายแพ้พินัน ต่อภายหลังเมื่อพรหมณ์พูดจาไพเราะจึงกลับให้ได้ทรัพย์มากยิ่งขึ้น

9. **กัณหาชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโคดำ ตอบแทนคุณยายแก่ที่เลี้ยงดูตนมา โดยการไปเที่ยวรับจ้างลากเกวียนนำทรัพย์มาให้เป็นอันมาก

10. **มุณิกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโค สอนโคชื่ออุฬโลहितน้องชายไม่ให้ฉ้อฉลสุกรชื่อมุณิกะที่กินอาหารดี ๆ เพราะสุกรมุณิกะนั้นเขาเลี้ยงไว้เพื่อฆ่าเป็นอาหารอย่างเดียว

4. **กุลาวกวรรค หมวดว่าด้วยลูกนกครุฑ**

1. **กุลาวกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ ทำสงครามแพ้พวกอสูร จึงโปรดให้ขับราชรถหนีไปในดงไม้จ้าว ได้ยินเสียงลูกนกครุฑตกใจร้องแข่งแซ่ จึงให้มาตีเทพสารถี หันราชรถกลับ แต่กลับได้ชัยชนะ เพราะพวกอสูรคิดว่าท้าวสักกะมีผู้มาช่วย จึงพากันหนีไป

2. **นัจจชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาหงส์ทอง ให้ธิดาเลือกคู่ธิดาเลือกนกยูงผู้ขาดหิริโอตตปปะ พญาหงส์ทองจึงไม่ยอมยกลูกสาวให้ เพราะนกยูงตัวนั้นไม่ละอายชอบแต่รำแพนหางอย่างเดียว

3. **สัมโมทมานชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานกกระจาบ สอนนกทั้งหลายให้สามัคคีกันยกตาข่ายหนี ต่อมากลางเวลานั้นทะเลาะกัน ท่านห้ามไม่ฟังจึงพาบริวารของตนหนีไปอยู่ที่อื่นที่พ้นอันตราย

4. **มัจจชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุโรhitของพระเจ้าพรหมทัตเป็นผู้รู้เสียงสัตว์ วันหนึ่งไปอาบน้ำกับบริวารได้ยินเสียงปลาที่ถูกนายพรานจับโยนไว้บนทรายคร่ำครวญถึงนางปลา จึงขอร้องให้เขาปล่อยปลานั้นไปเพราะกลัวแต่อบายภูมิ

5. **วิภูฏกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกคุ้ม เมื่อไฟไหม้ป่าใกล้รั้ง ได้ระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้าในอดีต ตั้งสัจจอธิษฐานให้ไฟดับไป

6. **สกุณชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานก เห็นกิ่งไม้เสียดสีกันเกิดไฟขึ้นจึงแนะนำให้นกทั้งหลายหนีไปอยู่ที่อื่น พวกนกที่เชื่อก็พากันหนีไป พวกที่ไม่หนีก็ถูกไฟคลอกตาย

7. **ติดตริชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกกกระหา ได้ชักชวนให้ช้างและลิง ประพฤติอปายนธรรม คือ ความเคารพกันและกัน

8. **พกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาสถิตอยู่ที่ต้นกุ่ม ได้เห็นเหตุ อัจฉริยะที่นกยางเจ้าเล่ห์หลอกกินปลาหมดทั้งสระ แต่มาถูกปูหนึบตายจึงได้ให้สาธุการแก่ปู

9. **นันทชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกฏุมพี ได้บอกอุบายขุดขุมทรัพย์แก่ลูก ชายเพื่อน

10. **ขทริังคารชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี ต้องการจะถวายนางแก่ พระปัจเจกพุทธเจ้า แต่พญามารมาเนรมิตหลุมถ่านเพลิงขวางทางไว้ ท่านต้องการจะแสดง อานาปานของตน จึงเดินลุยถ่านเพลิงไปใส่บาตร มีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับ หาเป็นอันตรายไม่

5. **อรรถกถาบรรค** หมวดว่าด้วยผู้ใคร่ประโยชน์

1. **โลสกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ศึกษาปาโมกข์สอนธรรมแก่ศิษย์ จำนวนมาก นายมิตตวินทุกะผู้เป็นศิษย์ ไม่สนใจการศึกษาเล่าเรียน ชอบหนีไปเที่ยวจนถูกจับ ด้วยข้อหาว่าขโมยแพะ อาจารย์จึงติเตียนโทษฐานไม่รู้จักรักสิ่งที่เป็นประโยชน์ที่ควรทำและไม่ควรทำ

2. **กโปตกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบได้ช่วยเหลือสงเคราะห์กาผู้ตก ยาก แต่กามีนิสัยไม่ดีชอบไปลักขโมยของของคนกิน จึงถูกพ่อครัวจับได้แล้วถอนขนทาด้วยเม็ดยี่หร่า ผสมน้ำขิงสดและเกลือ ขโมยด้วยนมเปรี้ยวแล้วโยนใส่กระบุงไว้

3. **เวพุกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษี สอนฤาษีตนหนึ่งไม่ให้นางมา เลี้ยง แต่ฤาษีตนนั้นไม่ฟังจึงถูกงูกัดตาย

4. **มกสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้า ได้ติเตียนลูกชายช่างไม้ผู้โง่เขลา ที่คิดจะฆ่าขโมยแต่ใช้ขวานฟันศีรษะบิดาตาย แล้วมานั่งร้องไห้อยู่

5. **โรหิณีชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหาเศรษฐี ได้ตำหนิสาวใช้ผู้โง่เขลา ที่ คิดจะไล่แมลงวันที่มาตอมมารดา แต่เอาสากตีถูกมารดาตาย แล้วมานั่งร้องไห้อยู่

6. **อารามทุสกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิต ได้ติเตียนผู้ฉวยฉลาด เกินไป รดน้ำต้นไม้ในสวนแบบวิธีของวานร จนต้นไม้ตายหมดเหมือนคนโง่คิดจะทำประโยชน์แต่ ก็ทำประโยชน์ให้เสียไป

7. **วารุณทุสกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีชาวพาราณสีได้ติเตียนลูก ศิษย์ของตนผู้ที่เขาเกลือไปใส่สุรา จนสุราเสียหายเหมือนคนโง่คิดจะทำประโยชน์แต่ก็ทำ ประโยชน์ให้เสียไป

8. **เวทย์พพชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นศิษย์ของพราหมณ์ผู้รุ่มนึ่งเรียกฝนแก้ว 7 ประการได้ ขอร้องอาจารย์ไม่ให้ร่ายมนต์พราห์เพรีอ แต่อาจารย์ไม่ฟังเป็นเหตุให้ถูกโจรฆ่าตาย และเพราะทรัพย์นั้นพวกโจรก็ฆ่ากันตายหมด

9. **นักขัตตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิตกรุงพาราณสีตีเตียนชาวเมืองที่ไปขอลูกสาวเขา มัวแต่รอฤกษ์ยามจนเขายกลูกสาวให้คนอื่นไป

10. **ทุมเมธชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมทัตตกุมาร ได้แสดงอุบายบวงสรวงเทวดาด้วยคนไก่อ เพื่อให้ชาวเมืองเกรงกลัวจะได้ไม่กล้าทำบาป

6. อาสังสวรรค หมวดว่าด้วยความหวัง

1. **มหาสีลวชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสีลมหาราช ทรงดำริถึงผลแห่งความเพียรและความอดทน ที่ทำให้พระองค์ประสบผลสำเร็จได้ราชสมบัติคืน

2. **จุฬชนกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระมหาชนก ดำริถึงผลแห่งความเพียรที่ทำให้พระองค์ข้ามน้ำได้ว่าคนไม่ควรท้อแท้

3. **ปุลณปาติชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีชาวกรุงพาราณสีได้ทำลายความหวังของพวกนักเลงสุราที่พยายามจะหลอกให้ท่านดื่มสุรา แต่ท่านรู้ทันกลับพูดข่มขู่ให้นักเลงเหล่านั้นเลิกพยศ

4. **ผลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าเกวียน รู้ว่าต้นไม้ที่คล้ายกับมะม่วง แต่ไม่ใช่มะม่วง เป็นต้นไม้มีพิษเพราะอาศัยการสังเกต

5. **ปัญจาวุธชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชโอรสพระเจ้าพรหมทัตถูกยักษ์จับได้ แต่ทรมานยักษ์ให้ละพศร้ายด้วยอาวุธ 5 ประการและให้ตั้งอยู่ในศีล

6. **กัญจนักขันธชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นชาวนา ไถนาได้แบ่งทองยกไม่ไหวจึงแบ่งทองออกเป็นท่อนๆ แล้วแบ่งทำบุญตามใจชอบ

7. **วานรินทชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร เอาตัวรอดด้วยการลงเหยียบหัวจะเข้าได้ด้วยปัญญาจนจะเข้าต้องกล่าวชม

8. **ตโยธัมมชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นลูกวานร ถูกบิดาคิดจะฆ่าแต่เอาตัวรอดมาได้ด้วยธรรม 3 ประการ คือ ความขยัน ความกล้าหาญ และความรอบรู้จรรจาจะต้องชมเชย

9. **เภริวาทกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนตีกลอง สอนบุตรไม่ให้ตีกลองมากเกินไป แต่บุตรไม่เชื่อ จึงถูกโจนปล้นเสียทรัพย์

10. **สังขมชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรคนเป่าสังข์ ได้ห้ามบิดาไม่ให้เป่าสังข์มากเกินไป แต่บิดาไม่เชื่อ จึงถูกโจรปล้นเสียทรัพย์

7. อิตถิวรรค หมวดว่าด้วยหญิง

1. **อสมันตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ที่ศาปาโมกข์ได้หาวิธีสอนศิษย์เรื่องมายาหญิง จนทำให้ศิษย์ออกบวช

2. **อันทกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ได้ตรัสกับปุโรหิตถึงหญิงผู้ต้องการชายคนเดียวไม่มี

3. **ดักกปัณทิตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ต้องสึกเพราะมายาหญิงภายหลังถูกภรรยาหลอกไปให้โจรฆ่า แต่เอาตัวรอดมาได้

4. **ทุราชานชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ที่ศาปาโมกข์สอนศิษย์หนุ่มให้รู้จักธรรมชาติของหญิงที่รู้ได้ยาก

5. **อนภริตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ที่ศาปาโมกข์สอนศิษย์ให้วางเฉยต่อภรรยาผู้ชอบประพฤติกุศล เพราะธรรมชาติหญิงอุปมาดังแม่น้ำ เป็นต้น

6. **มุกุลักขณชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบสต้องเสื่อมจากฌานเพราะปรารถนาพระนางมุกุลักขณา

7. **อุจจันคชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต หญิงคนหนึ่งมาทูลขอโทษให้พี่ชาย ทรงสอบถามพอพระทัยเหตุผล จึงทรงยกโทษให้ทั้งสามีและลูกชายของนางด้วย

8. **สาเกตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพราหมณ์เมืองสาเกตแม้ชาติปัจจุบันเป็นพระพุทธเจ้าแล้วก็ยังมีความคุ้นเคยกับพราหมณ์ 2 สามีภรรยา

9. **วิสวันตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหมองู บังคับให้งูพิษที่กัดคนไปแล้วแต่ยังไม่ยอม จึงช่วยชีวิตของนรชนนั้นด้วยการพอกยาและร้ายมนต์

10. **กุกุทาลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษีชื่อกุกุทาลบัณฑิต ได้แสดงธรรมโปรดพระเจ้าพรหมทัตถึงเรื่องการชนะตนเองดีกว่าชนะข้าศึกถึงร้อยครั้งพระราชาทรงเลื่อมใส จึงได้เสด็จออกผนวช

8. วรณวรรค หมวดว่าด้วยไม้กุม

1. วรณชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ศึกษาปาโมกข์ ได้ดำเนินศิษย์ผู้เกียจคร้าน ทำงานไม่ถูกเวลาอย่ามดื้อดื้อนอน
2. สีลวนาชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้างผู้มีศีล ได้ดำเนินคนนอกตัญญู ผู้ไม่รู้คุณคนจึงถูกแผ่นดินสูบ
3. สัจจกิริชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี ไม่สะทกสะท้านในการที่ตนถูกพระกุมารประทุษร้าย แต่ได้กล่าวว่า "ขอน้ำลอยน้ำยังประเสริฐกว่าคนประทุษร้ายมิตร"
4. รุกขธัมมชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้แสดงธรรมแก่รุกขเทวดาให้รู้จักเลือกจับจองวิมานที่ปลอดภัย
5. มัจฉชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาปลา ได้ร้องขอฝนให้ตกลงมาช่วย หมู่ญาติให้รอดพ้นจากอันตราย
6. อสังกิชชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี ได้แสดงธรรมแก่พวกพ่อค้าเกวียนว่า "ท่านไม่กลัวทั้งในบ้านและป่าเพราะท่านมีแต่เมตตากรุณา"
7. มหาสุปินชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี ได้ทำนายพระสุบินของพระเจ้ากรุงพาราณสี 16 ข้อ
8. อิลลิสชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นช่างกลบกลบ ต้องเที่ยวตามหาอิลลิส เศรษฐีผู้มีความตระหนี่จึงถูกช่างลักกะทรมาน แต่ท่านหาไม่พบ
9. ขรัลสรชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าเกวียน ได้ดำเนินกำนันซึ่งร่วมมือกับพวกโจรปล้นชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน
10. ภิมเสนชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นจุฬินุคคหบัณฑิต ได้ดำเนินนายภิมเสนผู้ชอบคุยโวโอ้อวด แต่ไม่เก่งจริงดังที่คุย

9. อปายิมวรรค หมวดว่าด้วยการดื่มสุรา

1. สุราปานชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี ดิเตียน ลูกศิษย์ของตนผู้ที่อยู่ห่างจากอาจารย์แล้วพากันดื่มสุราแสดงอาการวิปลาสไม่น่าดูว่า "เป็นสิ่งไม่ควรทำ"
2. มิตตวินทชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทพบุตร ไปเที่ยวเมืองนรกเห็นนาย มิตตวินทกะทวนจักรไว้ จึงกล่าวดิเตียนเพราะโทษที่เคยประทุษร้ายมารดา

3. **กาฬกัณณชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหาเศรษฐีชาวกรุงพาราณสีได้กล่าวติเตียนคนที่ให้ขบไล่เพื่อนออกจากเรือนว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ ท่านได้ช่วยสงเคราะห์เพื่อนไว้ ต่อมาเพื่อนก็ได้ช่วยรักษาทรัพย์ของท่านไว้เช่นกัน

4. **อตัลลสทวารชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหาเศรษฐีชาวกรุงพาราณสี ได้ตอบปัญหาของบุตรชายถึงช่องทางให้เกิดประโยชน์ ๖ ประการ

5. **กิมปั๊กกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าเกวียน ได้ช่วยบิรवारให้พ้นจากความตายที่กินผลไม่มีพิษ ซึ่งอุปมาด้วยบุคคลผู้บริโภคมีย่อมถูกกามขจัดเสีย

6. **สีลวิมังสกาชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัต ต้องการจะทดลองพระราชาว่านับถือตนด้วยชาติตระกูลหรือด้วยศีล

7. **มังคลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีได้แสดงธรรมแก่พราหมณ์สองพ่อลูกไม่ให้ถอมมกลในทางที่ผิด

8. **สารัมภชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโคชื่อสารัมภะ สอนพราหมณ์ผู้พูดคำหยาบให้พ่ายแพ้พินัน ต่อภายหลังเมื่อพราหมณ์พูดไพเราะจึงกลับให้ได้ทรัพย์มากยิ่งขึ้น

9. **กุณฑกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิต ได้ติเตียนดาบสโง่งที่หลอกลวงเอาทรัพย์ของท่านเศรษฐีไป แต่ทำที่เหมือนเป็นคนล้ารวมไม่เกี่ยวข้องแม้เพียงเส้นหญ้า

10. **อกตัณณชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหาเศรษฐีชาวกรุงพาราณสี ได้กล่าวตำหนิคนของตนที่ทำการแก้แค้นแก้คนของเศรษฐีชาวชนบทว่าเป็นเรื่องไม่เหมาะสม

10. **ลิตตวรรค** หมวดว่าด้วยลูกสกาเคลือบยาพิษ

1. **ลิตตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนักเลงสกา ทำอุบายวางยาพิษแก่นักเลงสกาโง่งแล้วกลับช่วยชีวิตไว้

2. **มหาสารชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัต หาอุบายให้ได้เครื่องประดับของพระเทวี ที่ถูกวานรลักไป

3. **วิสสาสโกชนชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี ได้แสดงธรรมแก่บริษัทไม่ให้ไว้ใจในคนที่ไม่คุ้นเคย แม้คนคุ้นเคยก็ไม่พึงไว้ใจเพราะอาจมีภัยได้

4. **โลมหังสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนักบวชชีเปลือย เมื่อทดลองดูบะของลัทธิภายนอกแล้วเห็นว่าไม่ใช่ทางจึงกลับมาประพฤติตามทางที่ถูกต้อง

5. **มหาสุทิสสนชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชาพระนามว่ามหาสุทศน์ ได้สอนพระนางสุภัททาเทวีและบริษัททั้งหลายให้เห็นว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยงเกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเป็นธรรมดา

6. **เตลปัตตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสองค์สุดท้ายของในพระโอรส 100 องค์ของพระเจ้าพรหมทัต ยึดมั่นในคำสอนของพระปัจเจกพุทธเจ้าไม่หลงอุบายนางยักษ์จึงได้ไปครองเมืองดักกลีลาโดยปลอดภัย

7. **นามสิทธิชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ศึกษาปาโมกข์ ได้แสดงให้เห็นศิษย์เห็นว่าชื่อนั้นไม่ใช่สิ่งเป็นมงคลหรืออัปมงคลแต่อย่างใด เพราะเป็นแต่เรื่องสมมติเท่านั้น

8. **กฏวณิชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าชื่อบัณฑิต แต่รู้เท่าทันเพื่อนพ่อค้าโกงชื่ออติบัณฑิตจึงเอาไฟเผาต้นไม้ให้เทวดาปลอมออกมาปรากฏตัว

9. **ปโรสหัสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี ก่อนตายบอกให้ลูกศิษย์นักถือศิษย์ผู้เป็นหัวหน้า แต่พวกศิษย์โง่ ๆ ไม่ฟังจึงแสดงคุณพิเศษของตนให้ดู

10. **อสาตรูปชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต เมื่อพระเจ้าโกศลทรงยกทัพมาล้อมเมืองและปลงพระชนม์ พระโอรสได้เสด็จหนีไปทางที่ระบายน้ำต่อมาได้ไปล้อมเมืองและยึดราชสมบัติคืนได้

11. ปโรสตวรรค หมวดว่าด้วยคนเกินร้อย

1. **ปโรสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีกล่าววยกย่องศิษย์ผู้รู้เหตุผลของภาษาิต

2. **บัณฑิตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤคชนกเทวดา เห็นอุบาสกชาวกรุงพาราณสีจับมือธิดาเพื่อลองใจว่ารู้เพียงสาหรือยัง

3. **เวริชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหาเศรษฐีชาวกรุงพาราณสี หนีพวกโจรมาได้ในระหว่างทางกล่าวว่าบัณฑิตไม่ควรอยู่ในที่ที่มีคนคู่เวรกันอยู่

4. **มิตตวินทชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวดา เห็นนายมิตตวินทะตกนรกจึงได้ถึงเหตุที่นายมิตตวินทะถูกจักรบดศีรษะเพราะเหตุแห่งความโลภ

5. **ทุพพลกัณฐชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤคชนกเทวดา สอนช้างไม่ให้กลัวไม้แห้ง

6. **อุทัญจนีชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส สอนลูกชายผู้ถูกนางอุทัญจนีหลอกหลวงเอาสิ่งของไป ให้เจริญเมตตาพรหมวิหารจนได้ฉาน

7. **สาธิตตกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้ากรุงพาราณสี ได้กราบทูลลาไปเรียนศิลปวิทยา โดยยกเรื่องบุรุษดีดมุลแพะแล้วได้หมู่บ้านเป็นรางวัล

8. **พาหิยชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตยกเหตุผลเรื่องการเรียนศิลปะว่าควรเรียนทุกอย่าง เพราะแม้หญิงสาวบ้านนอกเรียนกิริยาเพียงอายยังทำให้พระราชาพอพระทัยได้

9. **กุนทปวชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้บอกให้คนยากจนทำพลีกรรมด้วยสิ่งที่ตนมีอยู่แล้วบอกขุมทรัพย์ให้

10. **สัพพสังหารกัปปชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิตชำระความเรื่องโจรลักเครื่องประดับโดยการขดสีเครื่องประดับก็รู้ว่าหญิงผู้เป็นขโมยพูดเท็จ หญิงผู้เป็นเจ้าของพูดจริง

12. หังสิวรรค หมวดว่าด้วยการเยาะเย้ย

1. **คัทรภัญญชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต ได้กราบทูลพระเจ้าวิเทโหราชเปรียบเทียบบุตรประเสริฐกว่าบิดาให้สดับ

2. **อมราเทวีปัญชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต ได้กล่าวปริศนาต่าง ๆ กับนางอมราเทวี

3. **สิงคาลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้กล่าวปลอบใจพราหมณ์ผู้เสียรู้สุนัขจิ้งจอก

4. **มิตจินติชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปลาชื่อมิตจินตี ได้หาอุบายช่วยเพื่อนปลาทั้ง 2 ให้หลุดพ้นจากตาข่าย

5. **อนุสาสิกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานก ได้กล่าวตำหนินางนกป่าซึ่งดีแต่สอนคนอื่นแต่ตนเองโลกจืดจนตัวตาย

6. **ทูปพจชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนักเดินระบำ ได้เตือนสติอาจารย์ไม่ให้ประมาทในการกระโดดข้ามหอ

7. **ดิตติรชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นดาบสสอนลูกศิษย์ผู้เป็นคนปากร้ายเปรียบเทียบกับนกกระหายตายเพราะปาก

8. **วัฏฏกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกกระจาบ บอกอุบายทำเป็นอดอาหารจึงรอดชีวิตมาได้

9. **อกาลราวิชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัต ตำหนิไก่ตัวที่ไม่เคยอยู่ในสำนักครูอาจารย์จึงชนไม่ถูกเวลา จนถูกฆ่าตาย

10. พันธน์โมกษชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัต ถูกพระมเหสีใส่ความ แต่ก็เอาตัวรอดมาได้ด้วยปัญญาของตน

13. กุสณพิจรณก หมายความว่าด้วยกอนัญจาคา

1. กุสณพิจรณก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวดาอยู่ที่กอนัญจาคา ได้หาอุบายให้ รุกขเทวดาได้รุกขวิมานคืน

2. ทุมเมธชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้างเผือก ถูกพระราชผู้ที่ไม่มี บุญริษยาจะฆ่าให้ตาย จึงพานายควาญช้างเหาะหนีไปอยู่กรุงพาราณสี

3. นังคลีขชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ศึกษาโมกข์พยายามที่จะสอน ศิษย์ผู้โง่เขลาให้เป็นคนฉลาด แต่ไม่อาจทำได้ จึงต้องปล่อยไป

4. อัมพชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีได้สรรเสริญ ฤาษีผู้มีวัตรดีที่ได้ช่วยเหลือสัตว์ไม่ให้หอดน้ำตายในฤดูแล้ง

5. กฏาหกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหาเศรษฐีชาวกรุงพาราณสีถูกลูกทาส ปลอมตัวอ้างว่าเป็นบุตรของท่านไปแต่งงานกับลูกสาวเศรษฐีต่างเมืองแต่เมื่อท่านไปพบกลับไม่ เอาเรื่อง เพียงแต่บอกให้ภรรยาของเขาได้รับรู้กำเนิดเดิมของเขาท่านนั้น

6. อสสิลักขณชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชนัดดา ทำอุบายจามได้พระ ราชธิดาพระเจ้ากรุงพาราณสีมาเป็นพระชายาและได้ครองสมบัติสืบต่อมา

7. กลันทุกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีชาวกรุงพาราณสีให้ลูกนกแขก เต้าตามหาทาสคนหนึ่งทีหนีไปแต่งงานกับธิดาเศรษฐีชาวชนบท

8. พิจารวตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาหนู ได้ต่อสู้กับสุนัขจิ้งจอกที่ หลอกกินบริวารของตน

9. อัคคิกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาหนู ได้ล่าวตำหนิสุนัขจิ้งจอกที่ หลอกกินบริวารของตน

10. โกสิยชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ศึกษาโมกข์ สอนศิษย์ให้ทำ ยาแก้โรคมารยาของภรรยา จนนางยอมลุกขึ้นทำงานบ้าน

14. อสัมปทานวรรค หมวดว่าด้วยการไม่รับสิ่งของ

1. อสัมปทานชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสังขเศรษฐี ให้การสงเคราะห์เพื่อนผู้ออกตัญญูจนภรรยาไม่พอใจ
2. ปัญจภีรูกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสองค์สุดท้ายตั้งมั่นอยู่ในโอวาทของพระปัจเจกพุทธเจ้าทำให้ได้ครองเมืองตักกสิลา
3. ฆตาสนชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานก เมื่อเห็นที่อยู่มีภัย จึงพาฝูงนกไปอาศัยอยู่ที่อื่น
4. ฌานโสธนชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ลั่นชีพแล้วไปเกิดในอาภัสสรพรหม หลับลงมาสอนศิษย์ผู้ที่ไม่เชื่อฟังคำของศิษย์ผู้ใหญ่
5. จันทาภชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ลั่นชีพแล้วได้เกิดในพรหมโลก กลับมาสอนวิธีปฏิบัติกสิณให้แก่ศิษย์
6. สุวัณณหังสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาหงส์ทอง มาสละตนทองให้ภรรยาและธิดา แต่ถูกถอนขนจนหมด คนที่ขึ้นมาใหม่กลับเป็นสีขาจนหมด
7. พัพพชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นช่างสลักหิน ได้ช่วยนางหนูให้พ้นจากอำนาจแมว และได้ทรัพย์เป็นทุนจำนวนมาก
8. โคธชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเหี้ย ได้กล่าวเตือนดาบสอย่างรุนแรงที่ใช้อุบายลวงจะกินตน
9. อุภโตภักฐชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา กล่าวเตือนนายพรานเบ็ดผู้หวังจะคิดหวังลาก่อนได้ลาก
10. กากชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาไก่ ได้เสี่ยงชีวิตช่วยเหลือฝูงไก่ให้พ้นจากอันตราย เพราะความผูกอาฆาตของบุโรหิต

15. กกัณฏกวรรค หมวดว่าด้วยกึ่งกำ

1. โคธชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเหี้ย สอนลูกไม่ให้ทำความสนิทสนมกับกึ่งกำ แต่บุตรไม่ยอมฟัง จึงนำความพินาศมาสู่ตระกูลเหี้ย
2. สิงคาลชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาสุนัขจิ้งจอก กล่าวตำหนินักเลงสุราที่ใช้อุบายลวงจะฆ่าตน
3. วิโรจนชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาไกรสรราชสีห์ กล่าวถึงสุนัขจิ้งจอกที่พยายามเลียมแบบตนแต่ก็ถูกข้างเหยียบถึงแก่ความตาย

4. **นังคุณฐชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์บูชาไฟ รู้ว่าการบูชาไฟไม่มีประโยชน์จึงหมดศรัทธาหันกลับมาบำเพ็ญเพียรทางจิต

5. **ธารชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานกแซกเต่า สอนนกแซกเต่าน้องชายไม่ให้พูดถึงความไม่ดีของผู้อื่นเมื่อเห็นว่าตนไม่ปลอดภัย ต่อเมื่อได้โอกาสแล้วค่อยพูด

6. **กากชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวดาประจำมหาสมุทร ได้ห้ามฝูงกาไม่ให้วิดน้ำในมหาสมุทร เพราะจักเป็นการเหนียวเปล่า

7. **ปปุณฺณตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวดาประจำอากาศห้ามนุรุษคนหนึ่งหลงภรรยาไม่ให้ลักของหลวง แต่เขาไม่ฟังจึงถูกลงโทษถึงตาย

8. **สิงคาลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุนัขจิ้งจอก เพราะความคิดในรส จึงเข้าไปติดอยู่ในท้องช้างที่ตาย และประสบทุกข์แทบปางตาย

9. **เอกปັນณชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีได้สอนพระราชาผู้โหดร้ายด้วยการอุปมาด้วยหน่อสะเดา

10. **สัณฺฑชีวชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ทิศาปาโมกข์ ตำนานศิษย์ผู้ขบชีวิตเสือโคร่งที่ตายไปแล้วให้กลับคืนชีพจนมาทำให้ตนเองถึงต้องสิ้นชีวิต

ทุกนิบาต

1. ทัพพวรรค หมวดว่าด้วยความกระต้าง

1. **ราโชวาทชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ได้ประทานโอวาทแก่พระเจ้ากรุงสวตถิให้ตั้งอยู่ในธรรมคือพึงชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะความไม่ดีด้วยความดี เป็นต้น

2. **สิงคาลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาราชสีห์ เห็นน้องชายทั้ง 6 ตาย เพราะความโง่เขลา จึงบันลือสีหนาทให้สุนัขจิ้งจอกหัวใจแตกตาย

3. **สุกรชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชสีห์ ยอมยกชัยชนะให้สุกรโดยไม่ยอมต่อสู้ เพราะเกลียดคูถที่ติดอยู่ที่ตัวสุกร

4. **อุรคชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส สอนให้นาคและครุฑมีเมตตา กรุณาต่อกัน เป็นมิตรกัน

5. **ภัคคชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพราหมณ์ ช่วยบิดาให้พ้นจากถูกยักษ์จับกิน และทรมานยักษ์ให้ตั้งอยู่ในศีล 5

6. **อลีนจิตตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอลีนจิตตกุมาร อาศัยพญาช้างเผือกจับพระเจ้าโกศลได้ ได้รับชัยชนะในสงคราม

7. **คุณชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาราชสีห์ ระวังถึงของสุนัขจิ้งจอกที่ช่วยให้พ้นจากหล่มได้ จึงให้พาครอบครัวไปอยู่รวมกันในถ้ำ

8. **สุหนุชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตหาวิธีแก้ไขอำมาตย์โกงแก่พวกพ่อค้าม้า โดยให้ปล่อยม้าโกงไปอยู่กับม้าโกง ทำให้กันความชั่วได้

9. **โมรชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานกยูงทองตั้งมั่นอยู่ในพระปริตร นอบน้อมพระพุทธเจ้าและพระธรรมทั้งหลายทั้งเวลาเช้าและเวลาเย็น และทำให้นายพรานจับตัวไม่ได้ตลอด 7 วัฏษัตริย์ ต่อเมื่อลี้มสาธยายพระปริตรจึงถูกจับตัวได้

10. **วินิลกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าวิเทโหราช ทอดพระเนตรลูกหงส์ 2 ตัว นำลูกกาวินิลกะไปทางอากาศด้วยการคาบปลายไม้ตัวละข้างให้ลูกกาจับตรงกลาง

2. สันถวรรค หมวดว่าด้วยความสนิสนม

1. **อินทสมานโคตตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี ได้ติเตียนสหายฤาษีผู้ไม่เชื่อฟังนำลูกช้างมาเลี้ยงจนถูกช้างเหยียบตาย

2. **สันถวชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นดาบสได้ดำเนินการบูชาไฟว่าไม่มีประโยชน์อะไร จึงดับไฟเสียแล้วเข้าป่าบำเพ็ญเพียรทางจิต

3. **สุสิมชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าสุสิมะเรียนจบไตรเพทและหัตถิสูตรจนได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่สมโภชช้างแทนบิดา

4. **คิชมชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานกแก้ว เลี้ยง कुमारดาบิดาได้ตอบแทนคุณเศรษฐีที่ช่วยให้พวกตนหายหนาว จึงพาบริวารไปคาบเอาเสื้อผ้าไปทิ้งลงที่บ้านเศรษฐี

5. **นกุลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษี เห็นกิริยาการนอนแบบระวางตัวของพังพอนแล้วสอนให้พังพอนกับงูเห่าเป็นมิตรกัน

6. **อุปสาพหกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษี สอนพราหมณ์กับบุตรให้รู้ว่าที่ที่สัตว์ไม่เคยตายไม่มีในโลก

7. **สมิทธิชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีถูกนางเทพธิดาประเล้าประโลมด้วยกามคุณแต่ท่านไม่ยินดีด้วย กลับแสดงธรรมให้นางฟังทำให้นางจนปัญญาอมหลักไป

8. **สกุณคมิษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกมูลไถ ออกหากินไปต่างแดน ถูกเหยี่ยวนกเขาจับได้ แต่ก็แก้ไขเอาตัวรอดได้ด้วยปัญญาของตน

9. **อรกษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีได้พรหมวิหาร 4 จนได้เป็นศาสดาชื่ออรกะ สอนการแผ่เมตตา มีบิรวารมาก

10. **กักณภูษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต กราบพูลพระเจ้าวิเทหะถึงกิ่งก่าได้ทรัพย์แล้วทำหิ้ง ไม่แสดงความเคารพเหมือนก่อน

3. กัลยาณวรรค หมวดว่าด้วยธรรมอันงาม

1. **กัลยาณธัมมษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีชาวกรุงพาราณสีออกบวชเป็นฤาษีได้แสดงกัลยาณธรรมแก่พระราชา

2. **ทัฬหษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาราชสีห์ ตีเตียนสุนัขจิ้งจอกที่พยายามบันลือเสียงแข่งกับราชสีห์

3. **มกกภูษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นดาบส สอนลูกให้รู้จักวานรที่ปลอมตัวเป็นฤาษี มาขอฝังไฟด้วยในคราวฝนตกหนัก

4. **ทุพภิกขมกกภูษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ตีเตียนวานรที่ไม่รู้จักบุญคุณให้ดื่มน้ำแล้วยังมาถ่ายอุจจาระตื้อระอีก

5. **อาทิจจุปฏฐานษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี สอนชาวเมืองไม่ให้เลื่อมใสต่อวานรตัวหนึ่ง ซึ่งเป็นสัตว์ไม่มีศีล

6. **กพายมุฏฐิษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้ากรุงพาราณสี กราบพูลพระราชาถึงความโง่ของวานรที่แสวงหาประโยชน์ส่วนน้อยยอมทิ้งประโยชน์ส่วนใหญ่ ทำให้พระราชาได้คิดยอมยกกองทัพลับ

7. **ดินทุษษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร ปลอมใจบิรวารให้เบาใจว่า จะต้องพ้นภัยเพราะวานรหลานชายที่ฉลาด

8. **กัจฉปษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นช่างปั้นหม้อ ได้ยกเรื่องเต่าซึ่งติดที่อยู่ที่จวนทำให้ตนถึงตายมาเป็นเครื่องสอนธรรมแก่ประชาชน

8. **สธธัมมษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุรุษจันทาล แบ่งอาหารให้แก่สตรกรรมาณพ เขาบริโภคน้ำแล้วอาเจียนออกมาหมด เพราะรังเกียจในความเป็นคนจันทาล

10. **ทุพพษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีได้สอนชาวบ้านให้รู้ว่าการให้สิ่งของที่ให้โดยยากนั้นเป็นการดี

4. อสทิสวรรค หมวดว่าด้วยอสทิสกุมาร

1. อสทิสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอสทิสราชกุมาร เรียนจบวิชา 18 ศาสตร์ เก่งในการยิงธนู ทรงขับไล่พระราชาช้างศึก 7 พระองค์ให้หนีไป
2. สังคามาวจรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนายหัตถาจารย์ ได้พูดปลุกใจช้างให้สู้กับพญามารจนสามารถทำลายประตูเมืองเข้าไปได้
3. วาไลทกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัต แสดงสภาพธรรมดาของผู้ต่ำและผู้สูงถวายพระราชา
4. คิริทัตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัต หาอุบายให้ม้าซากะเปลกเดินตรงโดยการให้เปลี่ยนคนเลี้ยงที่เดินตรง
5. อนภริตติชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ทิศาปาโมกข์ สอนศิษย์ผู้หนึ่งให้ตัดความกังวลในเรื่องครอบครัวเสีย จะเกิดปัญญาในการสารถายมนต์
6. ทิวาหนชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัต ได้กราบทูลเหตุที่มะม่วงมีรสขมเพราะการระคนกับต้นสะเดา
7. จตุมัญญูชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้ติเตียนสุนัขจิ้งจอกที่ไม่รู้จักฐานะของตน
8. สีนโถตถชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาราชสีห์ ได้สอนลูกของตนที่เกิดแต่นางจิ้งจอก ไม่ให้บันลือในท่ามกลางราชสีห์
9. สีนจัมมชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นชาวนา รู้เท่าทันลาที่เอาหนักราชสีห์มาสวมแล้วไปลงกินข้าวกล้าในนา เพราะเมื่อมันร้องออกมากรู๊วไม่ใช่ว่าไม่ใช่ว่าราชสีห์
10. สีลานิสังสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวดาประจำสมุทร ได้ช่วยเหลืออุบาสกผู้มีศรัทธา ศีล และจาคะให้พ้นภัย

5. รุททวรรค หมวดว่าด้วยรุททปุโรหิต

1. รุททชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ทรงเกลี้ยกล่อมให้ปุโรหิตคืนดีกับภรรยา แต่ไม่สำเร็จ
2. สิริกาฬกัณณิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต ได้แสดงเรื่องสิริกัณณิกากับกัณณิกะถวายแด่พระเจ้าวิเทหะ
3. จูฬปทุมชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าปทุม ทรงให้อภัยแก่ชายาผู้คิดปลงพระชนม์พระองค์

4. **มณีโจรชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคหบดีผู้มีภรรยาสวย ถูกพระเจ้าพรหมทัตออกอุบายหาว่าลักแก้วมณีหวังจะประหารชีวิตแล้วยึดภรรยา แต่ทำไม่สำเร็จ

5. **ปัพพตูปัตถชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัต ทูลขอให้พระราชอาภัยโทษแก่ปุโรหิตและนางสนมที่ลักลอบเป็นชู้กัน

6. **วลาหกัสสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาม้าวลาหก ได้ช่วยพวกพ่อค้าล่าเกาแตกให้พ้นอันตราย

7. **มิตตามิตตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีสอนศิษย์ให้รู้จักลักษณะของมิตรและศัตรู

8. **ราธชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกแขกเต้าชื่อราธะ ได้บอกพราหมณ์ถึงพฤติกรรมของนางพราหมณีผู้ประพฤตินอกใจในขณะที่พราหมณ์ไม่อยู่

9. **คหปติชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคหบดี จับผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นชู้กับภรรยาของตนได้เพราะกิริยาของคนทั้ง 2 ส่อพิรุณ

10. **สารุสสีชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ศึกษาปาโมกข์ สอนศิษย์ของตนให้เลือกบุตรเขยที่เป็นคนมีศีลดีกว่าคนรูปร่างงาม

6. **นตังทัฬหวรรค** หมวดว่าด้วยเครื่องผูกที่มั่นคง

1. **พันธนาครชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคหบดีผู้ตกยาก ต้องรับจ้างเลี้ยงมารดา ต่อมาขออนุญาตภรรยาออกบวชแต่นางไม่ยอม จึงหนีออกบวชเป็นฤาษี

2. **เกฬีสีลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ ได้ทรมานพระเจ้าพรหมทัตให้ละพศที่ขอบทรมานสัตว์ที่ชรา

3. **ขันธชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีสอนให้ดาบสทั้งหลายเจริญเมตตาให้ตระกูลพญานาคทั้ง 4 ตระกูล

4. **วีรกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกกาน้ำ ห้ามมิให้กาบกเขาอย่างในการหากินในทะเล แต่กาบกไม่เชื่อ จึงติดสาหร่ายตาย

5. **คังคยชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา อยู่ที่ฝั่งแม่น้ำเห็นปลา 2 ตัวไปถามแต่ว่าใครงามกว่ากัน แต่เตากลับทอบว่าเต้างามกว่า

6. **กรุงคมิชชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกวาง ไปติดบ่วงนายพรานได้อาศัยสหายคือเต่าและนกกระเด็นช่วยชีวิตไว้

7. **อัสสกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ได้ช่วยให้พระเจ้าอัสสกะสร้างจากโคที่พระอัครมเหสีของพระองค์สวรรคตไปเกิดเป็นหนอน

8. **สูงสูมารชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร เอาตัวรอดจากจระเข้ได้ด้วยปัญญา

9. **กุกกุฏชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกเทวดา ได้เห็นเหตุที่ไก่กล่าวเยาะเย้ยนายพรานที่มาลวงดักไก่

10. **กัณฑลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกห้วขวาน ห้ามไม่ให้นกห้วขวานสหายเอาอย่างในการเจาะไม้ตะเคียน แต่นกห้วขวานสหายไม่ฟังกลับเจาะไม้ตะเคียนจนกระหม่อมแตกตาย

7. **พินถัมภกวรรค** หมวดว่าด้วยป่าช้าพินถัมภะ

1. **โสมทัตตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโสมทัตตกุมาร ได้พยายามฝึกบิดาให้เข้าเฝ้าเพื่อทูลขอโคกับพระเจ้ากรุงพาราณสี แต่บิดาเข้าสู่ที่ประชุมก็กลับลืมทำให้ลูกชายต้องกราบทูลขอแทน

2. **อุจฉิฏฐภัตตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนักฟ้อนผู้ยากจนบอกให้พราหมณ์รู้เหตุที่นางพราหมณ์นอใจ

3. **ภรรราชชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส เกิดวิวาทแย่งต้นไม้กับดาบสคนอื่น

4. **ปุลณนทีชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตถูกพระราชาขับไล่ให้ไปอยู่ในชนบทเพราะถูกค้ายุง แต่ต่อมาก็เข้าใจในปริศนาที่พระราชาส่งไปเชิญกลับเข้าเมือง

5. **กัจจปชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตได้ติเตียนเต้าที่ตายเพราะพูดมาก เปรียบเทียบให้พระราชาได้ทรงทราบ

6. **มัจฉชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัต เสร็จไปเที่ยวขายหาได้ยีนปลาตัวหนึ่งซึ่งจะถูกย่างไฟร่ำฟุ้งถึงภรรยา จึงขอร้องให้ปล่อยปลานั้นไป

7. **เสศคุชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกเทวดา เห็นอุบาสกทดลองจับมือธิดา นางก็ร้องให้คร่ำครวญขึ้นและขอร้องให้บิดาทำสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม

8. **ภูฏวานิชชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ผู้ตัดสินคดีของพระเจ้าพรหมทัต ได้พิพากษาเรื่องที่มีการโกงกันว่าหนูกินผลและเหยี่ยวฉวยทารกไป

9. **ครหิตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร ติเตียนมนุษย์ที่ไม่รู้จักความไม่เพียง แสวงหาแต่ทรัพย์เป็นของตนให้หมู่วานรบริวารฟัง

10. ธรรมทัตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตของพระเจ้ายสปาณี ถูกเสนานดีพิพากษาโทษให้พระราชพาหารชีวิต แต่ได้ท้าวสักกะเสด็จลงมาช่วยทำให้รอดชีวิต

8. กาสาววรรค หมวดว่าด้วยผ้ากาสาวพัสตร์

1. กาสาวชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้าง ตีเตียนมนุษย์เชิญใจที่นำผ้ากาสาวพัสตร์มาห่มแล้วลอบฆ่าช้างบริวารว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม

2. จุฬนันทียชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร ได้สละชีวิตของตนและน้องหวังช่วยมารดา แต่ก็ถูกพรานใจบาปฆ่าหมดทั้ง 3 แม่ลูก พรานนั้นกลับถูกแผ่นดินสูบไปเกิดในอเวจีมหานรก

3. ปุณฺณตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตได้หาวิธีให้พระราชายกย่องพระมเหสีด้วยให้ทรงระลึกถึงความหลัง

4. กุมภิลชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร แสดงธรรมแก่พระเจ้าผู้ที่มีธรรม 4 ประการ คือ สัจจะ ธรรม อดิ จาคะ ย่อมพ้นจากศัตรูได้

5. ชันติวันณชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ได้ทรงอดโทษให้แก่ปุโรหิตผู้ประพฤติดีประเวณีกับนางสนมของพระองค์

6. โกสิยชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ ได้กราบทูลเรื่องฝูงกาโจมตีนกเค้า แต่นกเค้าที่ฉลาดก็เอาตัวรอดได้ เหมือนคนผู้ฉลาดไม่ทำประโยชน์ให้เสียไป

7. คูถปถกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาได้เห็นหนอนเมาสุราทำข้างสู้ แต่ข้างไม่ยอมสู้กลับถ่ายอุจจาระทับหนอนตาย

8. กามนิตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ ได้จำแลงกายมาสอนธรรมแก่พระเจ้าพรหมทัตให้คลายจากความโลภเสียบ้าง

9. ปลายิตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชามือตั้งกสิลาทรงมอสิริยศมากสร้างเมืองอย่างมั่นคง พระเจ้าพรหมทัตทรงยกกองทัพไปรบพอเห็นประตูเมืองก็ต้องถอยทัพกลับ

10. ทุติยปลายิตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัตพระราชามือตั้งกสิลาทรงยกกองทัพมาทรงยกกองทัพมาล้อมเมือง เมื่อทอดพระเนตรเห็นกองทัพของพระเจ้ากรุงพาราณสีเข้าก็ท้อพระทัยยอมถอยทัพกลับ

9. อุปาหนวรรค หมวดว่าด้วยอุปมาด้วยรองเท้า

1. อุปาหนชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนายหัตถาจารย์ สอนวิชาให้แก่ศิษย์คนหนึ่ง ต่อมาศิษย์คิดล้างครูทำประลองวิชากับอาจารย์ แต่ศิษย์สู้ไม่ได้จึงถูกชาวเมืองลงประชาทัณฑ์จนตาย

2. วิณญาณชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีชาวกรุงพาราณสี ได้ไปขอธิดาเศรษฐีผู้เข้าใจว่าคนค่อมเป็นคนมีบุญมาเป็นลูกสะใภ้

3. วิกัณณกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต รับสั่งให้เลี้ยงปลาและเต่าที่มาพึ่งตนตรี แต่มีจะเข้ามากินปลาจึงสั่งให้เอาชนกแทงให้หนีไป

4. อสิตาณชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษี สอนให้พระนางอสิตาณผู้เปื้อนนายพระสวามีซึ่งไปลุ่มหลงนางกนิรี ให้บริกรรมกลืนจนได้อภิญญา

5. วัจจนชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นดาบส ถูกเพื่อนเศรษฐีชาวกรุงพาราณสีชวนให้สึกออกมาบวชเฝ้าโลกาม แต่ท่านกลับตีเดียณกามให้เพื่อนฟัง

6. พกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาปลาที่มีบิรารมาก เห็นฝูงปลาทยอยลงนกกยาง ได้ให้สติฝูงปลาว่า อย่าไว้ใจนกกยางที่อยู่หนึ่ง ๆ ว่าจะคุ้มครองฝูงปลา

7. สาเกตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพราหมณ์หลายร้อยชาติทำให้เกิดความรักความเยื่อใยเมื่อได้พบหน้ากันชาติปัจจุบัน

8. เอกปทชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีชาวกรุงพาราณสีสอนบุตรน้อยของตนให้มีความขยันเพียงอย่างเดียว มีศีล มีสติกับก็จะประสบความสำเร็จในชีวิต

9. หริตมาตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกบเขียว ได้ตัดสินความกรณีซึ่งปลาถูกฝูงปลากัดตอบว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้อง

10. มหาปิงคชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสของพระเจ้ามหาปิงคละตรัสปลอบนายทหารไม่ให้กลัวว่า “พระเจ้ามหาปิงคละจะกลับทำร้ายอีก เพราะถูกเผาไปหมดแล้ว”

10. สิงคาลวรรค หมวดว่าด้วยสุนัขจิ้งจอก

1. สัพพทาสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตแก้กลอุบายของสุนัขจิ้งจอกที่ให้ราชสีห์เผดเสียงจะให้ชาวเมืองตกใจกลัว เพื่อจะยึดเอาเมือง แต่สุนัขจิ้งจอกกลับถูกช้างเหยียบตาย

2. สุนัขชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรเศรษฐี ได้บอกอุบายให้สุนัขกัดเชือกหนังที่ผูกล่ามตนเองเอาไว้แล้วหนีไป

3. **คุตติลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนักร้องนักตีพิณ มีศิษย์ผู้หนึ่งทำประลองแต่ก็ต้องพ่ายแพ้ไป ท้าวสักกะโปรดให้มาตลีเทพบุตรนำราชมารับไปเยี่ยมชมสวรรค์

4. **วิคคิจนชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี ได้ได้วาทะกับปริพาชกจนพ่ายแพ้หนีไป

5. **มูลปริยายชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ทศปาโมกข์สอนศิษย์ไม่ให้ประมาทในเรื่องเวลา

6. **พาโลวาทชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี ถูกภุมมพิ แก้งให้บริภคเนื้อสัตว์ แต่ท่านกลับสอนภุมมพิว่าผู้ไม่คิดฆ่าสัตว์ถึงบริภคก็ไม่บาป

7. **ปาทัณฺฐลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้ากรุงพาราณสี เมื่อพระเจ้าพรหมทัตสวรรคตแล้วหวังจะยกย่องพระกุมาร แต่พระกุมารเป็นคนปัญญาอ่อนจึงยกย่องพระโพธิสัตว์เสียเอง

8. **กิงสุโกปมชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ทรงวินิจฉัยลักษณะของต้นทองกวาวที่พระกุมารทั้ง 4 ถกเถียงกัน

9. **สาลกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นภุมมพิค้าชายชาวเปลือก รับฝากวานรฝึกรำของหมองูไว้ แต่เจ้าของเป็นคนอันธพาลได้เสียเงินตีมัน มันจึงหนีขึ้นต้นไม้ เขาพยายามอ่อนวอนให้มันลงมาแต่ไม่เป็นผล

10. **กปิชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีพร้อมกับบุตรชาย ถูกวานรปลอมเป็นฤาษีมาขอไฟ ท่านสอนบุตรว่าวานรเป็นสัตว์เลวทรามลามก ประทุษร้ายบ้านเมือง แล้วให้ไล่ออกไป

ติกนิบาต

1. สังกัปปวรรค หมวดว่าด้วยความดำริ

1. **สังกัปปราคชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีได้ฌานโลกีย์ เหาะไปบิณฑบาตเห็นวิสภาคารมณ์ทำให้ฌานเสื่อม แต่ก็บิกรรมให้เกิดฌานขึ้นมาใหม่ได้

2. **ติลมุฏฐิชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ทศปาโมกข์ลงโทษพระกุมารผู้ประพฤติดี แต่พระกุมารผูกโกรธ เมื่อได้ครองราชย์สมบัติแล้วคิดจะลงโทษอาจารย์คืน แต่อาจารย์กลับได้ให้สติกลับตัวเสียใหม่

3. **มณิกัณฐชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นดาบส หาอุบายให้น้องชายขอแก้วมณีจากพญานาค เพื่อไม่ให้พญานาคมารบกวนเพราะการขอลิงของอันเป็นที่รักของผู้อื่น เจ้าของย่อมไม่พอใจ

4. **กุนทกกุจฉินธวชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าม้า รู้ลักษณะม้าดีและไม่ดี ทดลองลูกม้าสินธพเห็นว่าเป็นม้าดี จึงซื้อไปถวายพระราชา

5. **สุกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานกแซกเต่า มีนกแซกเต่าเป็นบริวารจำนวนมาก เมื่อแก่ชราแล้วสอนลูกชายไม่ใช้ไปกินมะม่วงในเกาะแต่ลูกนกไม่เชื่อฟังทำให้บินหลับตกน้ำตายในมหาสมุทร

6. **ชรุทปानชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียน เดิมทางไปค้าขายทางกันดาร ห้ามพวกพ่อค้าไม่ให้ขุดหาทรัพย์ในบ่อน้ำเก่าลึกเกินไปแต่พ่อค้าเหล่านั้นไม่เชื่อจึงถูกพญานาคพันพิษใส่จนตายหมด

7. **คามณิฉันทชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาทาสมุขกุมาร ถูกอำมาตย์ทดลองปัญญาก็ทรงแก้ไขได้หมด แม้ปริศนา 14 ข้อของอำมาตย์คามณิฉันท

8. **มันธาดุราชชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้ามันธาดุ ได้เสวยราชสมบัติในมนุษย์ทั้งหมดและได้ครองเทวโลก แต่ต้องพลัดตกลงมาเพราะกามวิตก

9. **ติริฏวัจฉชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นดาบส ได้ช่วยพระเจ้าพรหมทัตที่ตกบ่อน้ำให้ขึ้นจากบ่อ ต่อมาพระราชาทรงระลึกถึงคุณ แล้วตอบแทนและสอนให้พระโอรสตอบแทนคุณด้วย

10. **ทุตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าโกชนสูทิดครองกรุงพาราณสี ถูกนุรุชโลเลคนหนึ่งแย่งอาหารเสวย แต่เขาให้เหตุผลว่า "เขาเป็นทุตของท้อง เป็นทุตของต้นหา" ทรงพอพระทัยจึงให้ยศใหญ่แก่เขา

2. ปทุมวรรค หมวดว่าด้วยดอกบัว

1. **ปทุมชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรเศรษฐี ได้กล่าววาจาไพเราะขอดอกบัวกับคนเก็บดอกบัว ได้ดอกบัวมัดใหญ่โดยไม่ต้องกล่าวเท็จ

2. **มุกุปานิชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ไม่อาจจะรักษาพระราชธิดาไว้ได้ จำเป็นต้องยกให้เป็นคู่ครองของพระราชภาติไนย และให้ครองราชย์สมบัติต่อไป

3. **อุทปโลภนชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอนิถิคันกุมาร ให้สตีแก่ดาบสผู้เสื่อมจากฌาน เพราะมาลักลอบเป็นชู้กับพระชายาของพระองค์ ต่อมาดาบสสามารถเจริญฌานให้เกิดขึ้นได้แล้วเหาะหนีไป

4. **มหาปนาทชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกเทวราช เป็นผู้รับใช้พระเจ้ามหาปนาท

5. **ขุรีปปชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าคนรักษาป่า มีบริวารถึง 500 คน ได้รับจ้างคุ้มครองพวกพ่อค้าเกวียนให้ข้ามดงที่มีโจนผู้ร้ายชุมอยู่ด้วยความกล้าหาญตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

6. **วาทัคคสินธวชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นม้าสินธพชื่อวาทัคคะถูกนางลาหลงรักด้วยอำนาจราคา แต่เมื่อพญาม้ามาหากลับแสดงมารยาจนเกินงามจึงตัดสินใจหนีไป

7. **สุวัณณกัฏกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้าง ถูกปูทองหนีบร้องให้นางช้างพังช่วย นางช้างพังร้องขอให้ปูทองปล่อยสามีของนาง ปูทองก็ยอมปล่อย พญาช้างจึงเหยียบปูทองจนสิ้น

8. **อารามทุสสกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิต ดีเดียนผู้งวนอยู่ที่ถอนรากต้นไม้ขึ้นมาก่อนจึงรดน้ำ ถึงแม้ผู้งวนจะทำหน้าที่ แต่ก็ทำต้นไม้ที่นั้นเสียหายหมด คนที่ควรตำหนิ คือ คนดูแลสวน เพราะคนไม่ถูกกับงาน

9. **สุชดาชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ได้หาอุบายสอนพระมารดาไม่ให้ตรัสคำหยาบ ด้วยการเปรียบเทียบเสียงนกต้อยติวิดและนกดูเหว่าให้เป็นเหตุ

10. **อุลุกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาหงส์ทอง ได้รับเลือกให้เป็นพญานก โดยก่อนหน้านี้หน้านกเค้าได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้า แต่ถูกกาคัดค้านจึงเป็นผู้ถูกแกล้งมาจนถึงปัจจุบันนี้

3. อุทปานสรค หมวดว่าด้วยบ่อน้ำ

1. **อุทปานทุสสกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ดีเดียนสุนัขจิ้งจอกที่มาดื่มน้ำในบ่อน้ำแล้ว ขอบประทุษร้ายบ่อน้ำด้วยการถ่ายอุจจาระปัสสาวะรดทุกคราวไป ซึ่งเป็นปกติธรรมดาของสุนัขจิ้งจอก

2. **พัคคชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ห้ามไม่ให้เพื่อนเทวดาขับไล่ราชสีห์และเสือโคร่งไป แต่เพื่อนไม่เชื่อฟัง กลับขับไล่สัตว์ทั้ง 2 ไปต่อมาเมื่อไม่มีสัตว์ทั้ง 2 แล้วชาวบ้านก็เข้ามาตัดต้นไม้จนสิ้น

3. กัจฉปชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษี ถูกลิงทำอนาจารก็ทนได้และได้ช่วยลิงให้พ้นทุกข์จากการถูกเต่าจับเพราะไปทำอนาจารที่ปากเต่า

4. โกลชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ อาศัยอยู่ใกล้โรงครัวได้สอนกาเพื่อนกันไม่ให้ไปลักของในโรงครัว แต่กาไม่เชื่อฟัง จึงถูกพ่อกครัวจับถนอมจนแล้วทาด้วนน้ำเปรียงผสมขิงบดและพริกไทย

5. รุจชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพราหมณ์ ได้ติเตียนกาสหยาที่ชอบไปลักขโมยอาหารของมนุษย์มากินจนถูกจับถนอมจนจนสิ้น

6. กุรุธัมมชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าธัญชัยโกรพยะทรงรักษากุรุธรรมพร้อมกับบุคคลรอบข้างพระองค์ คือพระมารดา พระมเหสี มหาอุปราช บุโรหิต อำมาตย์ผู้วิदนา นายสารถี มหาเศรษฐี อำมาตย์ผู้ดวงข้าวค่านา คนเฝ้าประตูเมืองและนางงามประจำเมือง เป็นเหตุทำให้บ้านเมืองสมบูรณจนชาวเมืองกาลิงคะมาขอกุรุธรรมไปให้พระราชชาของตนประพฤติแก้ความแห้งแล้ง

7. โรมชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพราหมณ์ ติเตียนดาบสโกงที่ลวงจับนกพราหมณ์กิน แต่นกพราหมณ์รู้ทัน ซ้ำขับไล่ให้ไปอยู่ที่อื่น เพราะคนโกงไม่ควรอยู่ในนี้

8. มหิสาชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกระบือป่า อดทนต่อความร้าวหนึ่ง ที่ชอบมาทำอนาจารในเวลาพักกลางวัน ต่อมาพระโพธิสัตว์ย้ายไปอยู่ที่อื่นมีกระบือดูมาอยู่แทนและได้ขวิดวานรนั้นตาย

9. สตปิตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นชาวนา แต่ประกอบอาชีพโจรกรรมด้วยการดักปล้นมาณพผู้หนึ่ง แต่เห็นภริยาที่นางสุนขจึงจออกมาช่วยมาณพนั้นไว้ จึงได้ปล่อยตัวไป

10. ปุณฺณุสสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ติเตียนฝูงวานรที่ชอบทำลายห่อใบไม้ ที่คนเฝ้าสวนทำไว้ว่าเป็นการทำที่ไม่เหมาะสม พวกมันตอบว่าธรรมเนียมของวานรเป็นอย่างนี้

4. อัปภันตรวรรค หมวดว่าด้วยผลไม้ทิพย์ชื่ออัปภันดร

1. อัปภันตรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นดาบส ถูกท้าวสักกะไล่ความว่าลักกินมะม่วงของพระเจ้าพรหมทัต เพียงเพื่อไม่ต้องการให้ดาบสบ้าเพื่อบารมีให้ยิ่งขึ้นไป

2. **เสยยชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ถูกพระราชาโจรจับขังไว้ในเรือนจำ ทรงแผ่เมตตาให้กับพระราชาโจรนั้น จนได้กลับมาครองราชย์สมบัติตามเดิม

3. **วัฏฏกีสุกรชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา เห็นสุกรของช่างไม้ที่ถูกปล่อยเข้าป่า รวบรวมฝูงสุกรป่าสู้กับเสือโคร่งจนได้ชัยชนะด้วยความสามัคคี จึงให้คำสรรเสริญ

4. **สิริชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีช่วยเหลือในนายครวญช้างผู้เป็นอุปัฏฐากของตนให้ได้กินเนื้อไก่ที่มีอายุมากจนนายครวญช้างได้เป็นพระราชาและภรรยาก็ได้เป็นพระอัครมเหสี

5. **มณีสุกรชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์ ออกบวชเป็นดาบส ตอบปัญหาของฝูงสุกรป่าที่ไปถามถึงวิธีการจัดรัศมีของแก้วมณีในถ้ำ บอกให้สุกรเหล่านั้นที่กลัวเงาราชสีห์ให้หนีไปอยู่ที่อื่น เพราะไม่มีใครสามารถกำจัดรัศมีแก้วมณีได้

6. **สาธุชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโคชื้อมหาโลหิต สอนน้องชายไม่ให้ฉ้อฉลสุกรที่เขาเลี้ยงด้วยอาหารอย่างดี ส่วนตนกินเพียงข้าวฟ่างและหญ้าแห้งๆ เพราะสุกรเขาเลี้ยงไว้ฆ่าอย่างเดียว

7. **ลาภครหชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ที่ศำปาโมกข์แสดงโทษในการแสวงหาลาภแก่ศิษย์

8. **มัจจุททานชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นภุมมพิให้ทานข้าวแก่ปลาแล้วอุทิศกุศลให้แก่เทวดา เทวดานึกถึงบุญคุณจึงนำทรัพย์มาคืน และแสดงกลโกงของน้องชายให้ภุมมพิทราบ

9. **นานาฉันทชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต รับสั่งให้เรียกบุโรหิตที่ถูกออกจากราชการให้กลับไปรับราชการอีกครั้ง เพราะเป็นผู้มีความรู้วิชาดูดาว

10. **สีลวิมังสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์บุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัต ได้ทดลองศีลให้เห็นว่าเป็นสิ่งประเสริฐแล้วออกบวช

5. กุมภวรรค หมวดว่าด้วยหม้อสมบัติ

1. **ภัทรฆฎเภทกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกเทวราช ได้ดำเนินบุตรชายผู้สืบทอดมรดก แต่ไม่ใส่ใจสร้างกุศลรักษาตระกูล เอาแต่ดื่มสุราจนกลายเป็นบุรุษเข็ญใจ

2. **สุปัตตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญากาชื่อสุปัตตะ ฝูงกาบริวารพากันไปชิงเครื่องเสวยของพระเจ้ากรุงพาราณสีมาให้บริโภค

3. **กายนิพพิณฑชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ผู้เป็นโรคดีชาน เมื่อรักษาหายแล้วจึงลาบุตรและภรรยาออกบวช
4. **ขัมพูชาทกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา กล่าวติเตียนกากับสุนัขจิ้งจอกที่กล่าวยกย่องกันและกันด้วยคำอันไม่เป็นจริง
5. **อันทชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา สถิตอยู่ที่ต้นละหุ่งกล่าวติเตียนกากับสุนัขจิ้งจอกพร้อมกับไม้ละหุ่งล้วนเลวพอๆ กัน
6. **สมุททชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวดาประจำสมุทร ได้แปลงกายเป็นรูปหน้ากลัวขับไล่กาที่มาเที่ยวห้ามปลาและมังกรไม่ให้ดื่ม น้ำทะเลมากเพราะกลัวน้ำทะเลจะหมด
7. **กามวิลาปชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวดา ติเตียนโจรที่ถูกหลาวเสียบ แต่ก็ยังคร่ำครวญถึงภรรยาผู้ที่ดูร้ายเพราะอำนาจมาก
8. **อุทุมพรชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกเทวดา ติเตียนวานรแก่ที่หลอกวานรหนุ่มให้ออกไปหาผลไม้เคี้ยวกินเพื่อแย่งที่อยู่
9. **โกมาริยปุตตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ติเตียนวานรที่ทำเป็นนั่งเข้าฌานว่า ไม่สามารถบำเพ็ญเพียรให้ฌานเกิดได้เหมือนคนปลุกพืชลงบนแผ่นดิน
10. **พกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกเทวราช จำแลงกายเป็นแพะเข้าไปทดลองตบะหมาใน จนหมาในตบะแตก

จตุกกนิบาต

1. กาลิงควรรค หมวดว่าด้วยพระเจ้ากาลิงคะ

1. **จุฬกาลิงคชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบสถามท้าวสักกะถึงการรบระหว่างพระเจ้าอัสสกะกับพระเจ้ากาลิงคะว่าใครจะชนะ ท้าวสักกะตรัสว่าพระเจ้ากาลิงคะจะชนะ พระเจ้าอัสสกะจักแพ้ แต่การรบจริงพระเจ้าอัสสกะกลับชนะเพราะความสามัคคีและความเพียร พระเจ้ากาลิงคะแพ้เพราะความประมาท
2. **มหาอัสสาโรหชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัตเสร็จไปปราบโจรแต่ปราชัย ได้ไปอาศัยคหบดีชนบทอยู่ ต่อมาได้แบ่งราชสมบัติกึ่งหนึ่งแก่สหายผู้มีน้ำใจนั้น
3. **เอกราชชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ทรงเจริญเมตตาพรหมวิหารจนสามารถสลัดเครื่องจองจำของพระราชาใจได้

4. **ทัฬหชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานาคซึ่งมหาทัฬหะสอนนาคน้องชายไม่ให้ใส่ใจต่อคำเหยียบหยานของเมื่ออื่นที่เรามาอยู่ต่างถิ่น

5. **สีลวิมังสาชดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ไปศึกษากับอาจารย์ติศาปาโมกข์ ถูกอาจารย์ทดลองให้ไปลักทรัพย์แต่ไม่ไปโดยให้เหตุผลว่าสถานที่ลับในการทำซึ่งไม่มีอาจารย์พอใจจึงยกธิดาให้เป็นภรรยา

6. **สุชาตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตได้กราบทูลพระราชอาชญาขอพระราชทานอภัยโทษให้แก่พระเทวีผู้พลัดไป

7. **ปลาชดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปลาสุกษเทวดา ได้ส่งเคราะห์พราหมณ์ผู้มากรวดใบไม้ทุกวันให้ได้ทรัพย์เป็นจำนวนมาก

8. **ชวสุกษชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกหัวขวาน แกล้งทวงถามบุญคุณกับราชสีห์ในคราวที่ตนช่วยนำกระดูกที่ติดคอออกมาให้ แต่ไม่ได้รับการตอบแทน จริตติเตยนราชสีห์ว่าเป็นสัตว์ไม่รู้คุณของผู้อื่น

9. **จวชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนจันทาล เห็นพระเจ้าพรหมทัตนั่งเรียนมนตร์ในที่สูงเป็นการไม่แสดงความเคารพอาจารย์ จึงเข้ามาทูลเตือนว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม

10. **สัณหาชดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีได้ติเตยนกามคุณและสรรเสริญการออกบวช จึงไม่ปรารถนาการเข้ารับราชการเป็นปุโรหิต

2. ปุจฉิมนทรรค หมวดว่าด้วยไม้สะเดา

1. **ปุจฉิมนชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา สถิตอยู่ที่ต้นสะเดา ไม่บอกใจที่มานอนหลับใต้ต้นไม้ให้รับหนีไป เพราะเกรงว่าถ้าถูกทางการบ้านเมืองจับได้ จักถูกเสียบด้วยไม้ที่โหดมานอนหลับอยู่

2. **กัศสปมันทียชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีได้ให้

โอวาทแก่ดาบสผู้เป็นคนแก่สอนยากให้เข้าใจเด็ก ๆ บ้างไม่ควรถือตัวจัดเกินไป

3. **ขันติวาทีชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี ถูกพระราชผู้เป็นพาลรับสั่งให้ตีบมือ เท้า ใบหู และจมูก แต่ก็ไม่หาโกรธไม่ กลับดำรงมั่นอยู่ในขันติธรรม

4. **โลหกุมภีชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษี ได้ทำนายเสียงของเปรต 4 ตน ที่ต้องการประกาศความทุกข์ของตนให้ผู้อื่นทราบ ไม่ต้องการถือเอาเป็นตัวอย่าง แก่พระเจ้าพรหมทัตผู้ได้ยินเสียงเปรตในเวลากลางคืน

5. **มังสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรเศรษฐี พร้อมด้วยสหายได้ขอเนื่อนายพราน นายพรานถูกใจเพราะกล่าววาจาดี จึงให้เนื้อทั้งหมด

6. **สสนัทธิตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกระต่าย ได้สละชีวิตของตนโดยกระโดดเข้ากองไฟเพื่อเนื้อเป็นทานแก่พราหมณ์ที่มาขอ

7. **มตโรทนชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี เมื่อพี่ตายไปชนทั้งหลายร้องให้เป็นอันมาก แต่พระโพธิสัตว์หาร้องให้ไม่ แต่กลับสอนบริวารให้ร้องให้ถึงคนเป็นที่จะต้องตายว่าน่าสงสารกว่า

8. **กณเวรชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรคนบด แต่เกิดในฤกษ์โจรจึงประกอบอาชีพโจร ถูกทางการจับได้จะนำไปฆ่า แต่หญิงแพศยาคนหนึ่งซึ่งมีจิตหลงรักโจรคนนั้นได้ส่งคนนำทรัพย์ไปถ่ยตัวออกมาเพื่อเป็นสามีของนาง

9. **ติตติรชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีได้ตอบปัญหาข้อข้องใจในกกระทาที่ขัดต่อจนเป็นเหตุให้เพื่อนนกกมาติดขายนายพรานและถูกฆ่าเป็นจำนวนมาก

10. **สุจจชชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตทูลสรรเสริญพระเทวีที่เป็นยอดมรรยาว่า เมื่อสามีทุกข์ก็ทุกข์ด้วย สุขก็สุขด้วยพระราชาจึงพระราชทานตำแหน่งให้ดังเดิม

3. **กฏฐสกวรรค** หมวดว่าด้วยการประทุษร้ายรัง

1. **กฏฐกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกขมิ้น ไม่กล่าวติเตียนวานรซึ่งมีลักษณะเหมือนมนุษย์ทุกอย่าง แต่ไม่มีปัญญาสร้างที่อยู่อาศัย

2. **ทพทภูยชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาราชสีห์ได้ช่วยชีวิตสัตว์จำนวนมาก เพราะไปหลงเชื่อกระต่ายที่ได้นินมละมตุ่มหล่นและเข้าใจว่าแผ่นดินถล่ม

3. **พรหมทัตตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ได้แสดงโทษแห่งการขอโทษแห่งการไม่ให้พระพรหมทัตทรงสดับ

4. **จัมมสาฎกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าบัณฑิต ได้เตือนบริพาชกผู้หนึ่งไม่ให้ยกย่องแพะ แต่ท่านไม่เชื่อจึงถูกแพะขวิดจนตาย

5. โครชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเหี้ย ได้ติเตียนดาบสผู้คิดร้ายจะฆ่าตน ด้วยการวางทำหน้าเลื่อมใส

6. กั๊กการุชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทพบุตร ติเตียนปุโรหิตผู้กล่าวมุสาวาทเพื่อขอดอกไม้ทิพย์

7. กากวดีชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ถูกสหายพญาครุฑลักพระเทวีไป ทรงใช้ให้นักพ่อนไปตาม นักพ่อนกลับเป็นชู้กับพระเทวีอีกพญาครุฑจึงนำพระเทวามาคืน

8. อนนุโลยชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ไม่ชอบใจการครองเรือน คิดจะออกบวช แต่มารดาบิดาได้หาภรรยามาให้จึงอยู่ครองเรือน เมื่อมารดาบิดาถึงแก่กรรมแล้วจึงพาภรรยาออกบวช แม้ภรรยาตายก็ไม่เศร้าโศกเสียใจ

9. กาฬพาหุชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวานรชื่อว่าวาระ สอนน้องชายไม่ให้ริษยวานรดำที่เพิ่มถูกจับมาใหม่ว่าได้อาหารมากกว่าตน ไม่นานก็คงถูกไล่ออกไปเพราะชอบหลอกพระกุมาร

10. สีลวิมังสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตได้ทดลองศีลว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดแล้วพูลลาพระราชอาชวบรรพชา

4. โกกิลวรรค หมวดว่าด้วยลูกนกดูเหว่า

1. โกกิลชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตหาอุปายสอนพระราชินีไม่ให้ตรัสมากเกินไป เพราะการตรัสมากเกินไปย่อมมีภัยเหมือนลูกนกดูเหว่าในรังกา ปีกยังไม่แข็งแต่ร้องเป็นเสียงนกดูเหว่าเสียก่อน จึงถูกแม่การจิกตักจิกจิกจิกจิกตาย

2. รตลัญจิสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ผู้พิพากษาของพระเจ้าพรหมทัต ได้ชำระความเรื่องปุโรหิตใส่ความว่าพวกเกวียนทำร้าย ให้เป็นไปให้ถูกต้องตามธรรม

3. โครชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตหาอุปายให้พระราชอาชวยกย่องพระเทวีผู้มีอุปการคุณต่อพระองค์ โดยให้ระลึกถึงคราวทุกข์ยากมาด้วยกัน

4. ราโชวาทชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นดาบส ถวายโอวาทแก่พระเจ้าพรหมทัตโดยยกอุปมาหมู่มนุษย์คล้ายกับฝูงโคข้ามน้ำ

5. ชัมพูชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาราชสีห์ ติเตียนสุนัขจิ้งจอกผู้ไม่รู้ประมาณกำลังของตนเอง ใครจะแสดงอำนาจอย่างราชสีห์จึงถูกช้างเหยียบตาม อุปมาคนในโลกนี้ถ้ารู้ประมาณทำให้พอเหมาะก็สามารถเจริญได้

6. **พราหมณ์ดัดขาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัต กราบพูลพระราชาไม่ให้เศราโศกถึงทรัพย์ที่ถูกดาบสลักไป เพราะคนพาลย่อมมีลักษณะอย่างนั้น

7. **ปรีชาขาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส แสดงธรรมแก่เศรษฐีชาวกรุงพาราณสีไม่ให้เดือดร้อนใจที่นิมนต์ท่านอยู่จำพรรษาแล้วกลับลืมไม่ได้ถวายความอุปถัมภ์

8. **อุสชาขาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ศึกษาปาโมกข์ ได้ผูกมนตร์ให้พระเจ้าพรหมทัตสาธยายเป็นประจำ ป้องกันไม่ให้พระโอรสคิดขบถ

9. **พาเวรุชาขาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพยานกบฏ เพราะได้รับการฝึกมาดี จึงแสดงการรำแพนทางและชั้นอย่างไรเราทำให้ลาลึกการะมากกว่ากา

10. **วิสัยหชาขาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวิสัยเศรษฐี ถูกท้าวสัณณะเกลี้ยบอกลให้เล็กให้ทาน แต่ท่านเป็นผู้มั่นคงในทาน จึงไม่ยอมเล็กและยังจะให้เรื่องไป

5. จุฬกุณาลวรรค หมวดว่าด้วยนกกุณาละหมวดสั้น

1. **กุนทลิกชาขาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพยานกบฏเหว้าชื่อปณณมุขะได้รับฟังการติเตียนหญิงจากนกกุณาละผู้สหายว่า “หญิงล้วนเป็นคนไม่ดีชอบคบชู้ผู้ชาย”

2. **วานรชาขาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร คิดหาอุบายเอาตัวรอดจากจะเข้ได้ด้วยปัญญาของตนเอง

3. **กุมดินิชาขาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ขอร้องให้นกกระเรียนอยู่ในราชสำนักต่อไป แม้จะเคยบาดหมางกัน บัณฑิตยอมให้อภัยกันได้ แต่นางนกกระเรียนไม่ยอมจึงจากไป

4. **อัมพชาขาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสัณณะ แสดงภาพอันน่ากลัว ชับใส่ดาบสโงให้หนีไป

5. **คชกมุขชาขาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตได้กล่าวกับตัวโยกเยกมุงสอนพระราชาว่า คนเราควรทำกิจที่รีบด่วนและไม่รีบด่วนให้ถูกต้องแล้วจักไม่เสียประโยชน์

6. **เกสวชาขาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีชื่อกปปดาบส เป็นอันเตวาลิกของเกสวดาบส ได้ช่วยรักษาเกสวดาบสให้หายจากโรคลงแดงได้ด้วยเพียงคำพูดที่คุ้นเคยและอาหารที่เคยฉันเท่านั้น

7. **อัยยภูชาขาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ทรงห้ามชาวเมืองฆ่าสัตว์ทำพิธีกรรม พวกยักษ์โกรธจะทำร้ายพระองค์ ท้าวสัณณะทวาราชจึงเสด็จมาคุ้มครองพระองค์

8. **อรัญญชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีสอนบุตรของผู้ตนจะออกจากป่าไปอยู่ในเมืองให้เลือกคบแต่คนดีเท่านั้น เมื่อดาบสผู้เป็นลูกได้ฟังแล้วเกิดท้อใจจึงไม่ยอมสึก

9. **สันติเภทชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ทรงแสดงโทษแห่งความเป็นคนหูเบา โดยทรงยกเรื่องราวสี่หีและโคผู้ซึ่งเป็นสหายกันแต่ต้องฆ่ากันตายเพราะเชื่อคำส่อเสียดของสุนัขจึงจอก

10. **เทวดาปัญหชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต ได้กราบทูลเฉลยปัญหา 4 ข้อที่เทวดาถามแต่พระเจ้าวิเทหะ

ปัญจกนิบาต

1. มณิกุณฑลวรรค หมวดว่าด้วยต่างหูแก้วมณี

1. **มณิกุณฑลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ถูกพระเจ้าโกศลจับขังไว้ แต่มิได้ทรงแสดงความเศร้าโศกเสียพระทัยแต่อย่างใด กลับเข้ามานานให้พระราชาใจเห็นจนเกิดความเลื่อมใสจึงคืนราชสมบัติให้

2. **สุชาติชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรกฤมพีชื่อสุชาติกุมารหาวิธีสอนบิดาให้หายเศร้าโศกถึงปู่ตายไปแล้ว โดยการเกี่ยวหญ้าให้วัวที่ตายแล้วกิน วัวไม่ยอมกิน บิดามาเห็นเข้าจึงบอกปริศนาให้ฟัง วัวตายยังเห็นอยู่ แต่ปู่ตายและเผาไปนานแล้ว ร้องให้ถึงก็ไม่มีความประโยชน์

3. **เวนสาชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ศึกษาปาโมกข์ สอนพรหมทัตกุมารไม่ให้ประมาทขาดสติ ให้สร้างแต่กรรมดีไว้ แต่กุมารไม่เชื่อ จึงต้องมาประสบทุกข์ทางใจในภายหลัง

4. **อุรุคชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ชื่อนา สั่งสอน ภรรยา บุตรธิดา สะใภ้ และทาสีให้หมั่นเจริญมรณสติ เพราะร่างกายของคนอุปมาเหมือนงูลอกคราบ

5. **มัญจาคีรีชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ได้ทรงแสดงเหตุที่ไม่เศร้าโศกเพราะถูกแย่งชิงราชสมบัติว่า "ความโกรธไม่ก่อประโยชน์อะไรแก้ปัญหาไม่ได้ พระองค์จึงไม่เศร้าโศก"

6. **การันทียชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าอันเตวาสิกของอาจารย์ศึกษาปาโมกข์ หาอุบายหาอาจารย์ให้เลิกให้ศีลกับทุกคนที่มาพบเพราะไม่สามารถให้ทุกคนเป็นคนดีได้เหมือนเราไม่สามารถถมแผ่นดินได้ทั้งโลกให้เสมอได้

7. **ลฎกิกษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้าง ถูกนางนกไส้ร้องขอชีวิตของลูกๆ นางขอให้พญาช้างเดินมาทางที่รังของอยู่ พญาช้างได้ยอมตามที่นางขอ ส่วนช้างเกเรเดินทางมาตัวเดียวมาไม่ยอมจึงไปเหยียบรังและลูกน้อยของนางตายหมด นางจึงผูกพญาบาทไปขอร้องกา แมลงวันและกบช่วยกำจัดช้างเกเรและทำได้สำเร็จ

8. **จุฬธัมมपालชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นจุฬธรรมपालกุมาร มีอายุ 7 เดือน ถูกพระเจ้ามหายาญะผู้เป็นพระบิดาสั่งให้ประหารชีวิตด้วยการตัดข้อมือ ข้อมเท้า และตัดพระเศียร แล้วให้ทำอสมาลกะโยนขึ้นไปในอากาศแล้วรับ ด้วยปลายดาบจนร่างกายแหลกเหลวไม่มีชิ้นดี โทษเพราะมารดารักมากเกินไป

9. **สุวัณณมิกษาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อที่มีสีดุจทอง ไปติดบ่วงนายพราน ภรรยาร้องขอชีวิตต่อนายพรานโดยนางยอมตายแทน นายพรานยอมให้ชีวิตแก่พญาเนื้อและภรรยา เนื้อทั้ง 2 จึงมอบแก้วมณีที่ตนหากินพบให้เป็นเครื่องตอบแทน

10. **สุสันธิชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาครุฑ ไปเล้าสกากับพระเจ้าพรหมทัต แล้วลักพระนางสุสันธิไปอยู่ในวิมานของตน ต่อมาทราบว่า พระนางเป็นคู่กับคนธรรพ์ จึงนำพระนางมาสังคิน

2. วัณณาโรหรรค หมวดว่าด้วยการมีผิวพรรณต่างกัน

1. **วัณณาโรหชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา เห็นเหตุที่สุนัขจิ้งจอกอยากจะกินเนื้อราชสีห์และเสือโคร่ง จึงยุยงให้สัตว์ทั้ง 2 ทะเลาะกันแต่สัตว์ทั้งสองรู้ทัน ตนเองจึงต้องหนีไปอยู่ที่อื่น

2. **สีลวิมังสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ปุโรหิต ใครจะทดลองศีลหรือสุตะว่าสิ่งใดประเสริฐกว่ากัน เมื่อทราบว่าศีลประเสริฐกว่าจึงทูลลาพระเจ้าพรหมทัตออกบรรพชา

3. **หิริชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีชาวกรุงพาราณสี กล่าวติเตียนเศรษฐีสหายในชนบทที่ไม่มีความละอาย ไม่ทำการต้อนรับสหายที่เดินทางไปเยี่ยม ต่อมาเมื่อตนส่งตนมาค้าขายจึงไม่ได้รับการตอบรับ

4. **ขัชชีปนกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต เทวดาเปรียบเทียบกับพระโพธิสัตว์เป็นกองไฟ แต่เปรียบอำมาตย์ทั้ง 4 มีเสนกอำมาตย์เป็นต้น มีปัญญาเปรียบดังหิงห้อย พระราชาเมื่อถามปัญหาเกี่ยวกับอำมาตย์เหล่านี้ จึงเหมือนคนที่ต้องการไฟแล้วไปขอต่อไฟจากหิงห้อย

5. **อหิณฑกษัตริย์** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าข้าวเปลือก ได้ให้อาหารแก่
วานรที่ห่มขนนำมาฝากเอาไว้ จนวานรเกิดการประทับใจ และติเตียนห่มขนที่เมาสุราแล้วมาเสียดิน

6. **คัมภีษชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียน นำบริวารไป
ค้าขายยังต่างเมือง ห้ามบริวารไม่ให้บริโภคอะไรที่พบเห็นในระหว่างทาง บริวารที่เชื่อฟังก็รอด
ตาย ที่ไม่ฟังก็ตายไป

7. **สาธิตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรกษัตริย์ ได้ติเตียนห่มขนที่หลอกให้
ตนเข้าไปจับงูในโพรงไม้โดยบอกว่าเป็นลูกนกสาธิตา เมื่อเห็นว่าเป็นงูจึงโยนมาข้างล่างถูกห่มขน
และงูได้กัดห่มขนตาย

8. **ตจสารชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรกษัตริย์ เมื่อโยงูไปถูกห่มขนและ
ห่มขนถูกกัดตายแล้ว ชาวบ้านได้จับตัวส่งพระราช แต่พระโพธิสัตว์พร้อมด้วยเด็กๆ เข้าไปเฝ้า
พระราชด้วยความสนุกสนาน และได้กราบทูลข้อเท็จจริงจนได้รับยศเป็นอันมาก

9. **มิตตวินทุกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทพบุตร เทียบไปในอุสสทนรก
เห็นนายมิตตวินทุกจะถูกจักรพัดผ่นอยู่บนศีรษะ จึงแสดงโทษของกามให้นายมิตตวินทุกะฟัง

10. **ปลาสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาหงส์ทอง ได้กล่าวเตือนปลาส
เทวดาให้ถอนตัวไทรออกจากวิมานของตน แต่ปลาสเทวดาไม่เชื่อ ต่อมาเมื่อตัวไทรเจริญเติบโต
เต็มที่จะทำลายวิมานของเทวดาด้วย ทำให้เทวดานั้นเดือดร้อน

3. อัถพวรรค หมวดว่าด้วยชาดกมีเครื่องวรรค

1. **ทิมิตโกศลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวกุมาร ยึดมั่นในคำสอนของ
มารดาบิดา ให้อภัยแก่พระเจ้ากรุงพาราณสีที่ประหารชีวิตมารดาบิดาของตน จึงได้รับ
พระราชทานพระราชธิดาและได้ครองทั้งแคว้นโกศลสืบมา

2. **มิดโปตกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ มาสอนดาบสไม่ให้เศร้า
โศกบ่นพ้อถึงลูกเนื้อที่ตายไป เพราะผู้ที่ตายก็ตายไปแล้ว ย่อมไม่ฟื้นขึ้นมาได้เพราะร้องไห้

3. **มุสิกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ศิลาปาโมกข์ ได้ผูกมนต์ให้พระ
ราชกุมารสาธยายเป็นประจำเป็นการป้องกันพระราชโอรสคิดปลงพระชนม์

4. **จุฬนุคคหชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ แปลงมาเป็นสุนัข
จึงจอกกล่าวเยาะเย้ยภรรยาของจุฬนุคคหเศรษฐีที่หนีตามใจ แต่ถูกใจทิ้งไว้ที่ฝั่งน้ำ

5. กโปตกษาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบ กล่าวเยาะเย้ยสหายกาที่ตนห้ามไม่ฟัง ไม่ลักของมนุษย์กิน จึงถูกพ่อครัวจับถนอมชน บดขิงสดแบ่งและกระเทียม ละลายกับน้ำเปรี้ยวเน่าทาตัว

ฉกกนิบาต

1. อวาริยวรรค หมวดว่าด้วยบิดาของนางอวาริยา

1. อวาริยชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีบอกเหตุที่จะให้โคตะเจริญแก่คนแจวเรือ แต่คนแจวเรือเป็นคนพาล จึงทำร้ายท่าน

2. เสตเกตฺตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ศิลาปาโมกข์ สอนสาเกตมาณพผู้เป็นศิษย์ซึ่งถือตัวจัดไม่ให้เป็นคนมักโกรธ

3. ทริมุขชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมทัตตกุมาร ได้ครองราชย์สมบัติในกรุงพาราณสี ต่อมาเห็นโทษในกามได้ออกผนวช

4. เนรุชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาหงส์ ถูกหงส์น้องชายชวนให้ไปอยู่ที่อื่น เพราะภูเขานะรุไม่รู้จักแยกแยะคนดีและคนเลว ย่อมทำให้เสื่อมกันหมด เหตุนี้คนดีไม่ควรอยู่

5. อาสังกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี ได้นางอาสังกาภุมาริผู้เกิดแต่ดอกบัวมาเป็นบุตรบุญธรรม ต่อมาได้ยกให้เป็นอัครมเหสีพระเจ้าพรหมทัต

6. มิคาลोปลชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาแร้งชื่ออปันนทะ มีบุตรชื่อมิกาลोปละ สอนบุตรไม่ให้บินสูงเกินไปจะเป็นอันตราย แต่บุตรไม่เชื่อจึงถึงแก่ความตาย ทำให้นกแร้งตัวอื่นที่อาศัยท่านอยู่พลอยอดตายด้วย คนที่ไม่เชื่อฟังคำสอนของผู้ใหญ่มักพบความวิบัติเช่นกัน

7. สิริกาฬกณิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีชื่อสุจิตบิรवारไม่อนุญาตนางกาฬกณิเทพธิดาเข้ามาอาศัยเรือน แต่อนุญาตให้นางสิริเทพธิดาท่านั้นเข้ามาพักได้

8. กุกกุฏชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาไก่ป่า มีไก่ป่าหลายร้อยเป็นบริวาร ถูกนางแมวมาล่อลวงกินบริวารเสียหมด แต่ไม่สามารถล่อลวงพระโพธิสัตว์ได้ พระโพธิสัตว์รู้ทันจึงเอาตัวรอดได้

9. ธัมมัทธชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานก ได้ฆ่ากาตัวหนึ่งที่มาขออาศัยแต่แอบกินไข่และลูกนกเป็นอันมากให้ถึงความตาย

10. นันทิมิคราชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อชื่อนันทิมยะได้แผ่เมตตาจิตให้พระราชา จนพระราชายอมให้อภัยแก่เนื้อทั้งหมด

2. ขรปุตตวรรค หมวดว่าด้วยม้าเกิดแต่ลา

1. ขรปุตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ จำแลงกายเป็นแพะ บอกวิธีให้พระเจ้าเลนกะพ้นความตายเพราะมนต์ชื่อสัพพุตชานนมนต์ (มนตร์ภูษาสัจจ์) เป็นเหตุ

2. สุจิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นช่างทอง ทำเข็มที่ประณีตสวยงามไปขายในตระกูลช่างทอง ได้รับการยอมรับจากช่างทองและได้ธิดาของช่างทองมาเป็นภรรยา

3. ตุนทิลชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุกรชื่อมหาตุนทิละ ปลอดภัยสุกรน้อยชายไม่ให้หวาดกลัวที่จะถูกนักเลงสุราฆ่า ให้น้องชายตั้งอยู่ในศีลธรรมเป็นสำคัญ

4. สุวัณณกั๊กกุกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นชาวนา เลี้ยงปูทองไว้ในบึงท้ายนา ต่อมาปูทองได้ช่วยชีวิตท่านให้รอดพ้นจากความตายเพราะพิษงู

5. มัยหกกุณชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีได้สอนน้องชายที่ฆ่าบุตรของท่านเพราะว่าอยากได้ทรัพย์ "ไม่ต่างกับนกมัยหกะเที่ยวบินร้องหวนผลไม้แต่ไม่กิน นกอื่นมาเกินเสียหมด"

6. ปัพพิชติวิเหฐกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ ขอร้องพระเจ้าเจกพุทธเจ้าให้มาทรมานพระเจ้าพรหมทัตผู้มีความเห็นผิดที่เข้าใจว่าสมณะทั้งหมดเป็นคนชั่วช้าไล่ออกจากแคว้นจนชาวเมืองเดือดร้อน เพราะไม่มีผู้ให้การอบรมสั่งสอน จึงพากันทำแต่ความชั่ว

7. อุปสิงฆปุณณชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีถูกเทพธิดาติเตียนว่าแอบดมดอกไม้ที่เขายังไม่ให้ และท่านก็ขอบคุณเทพธิดาที่ได้ให้สติท่าน

8. วิมาสาทชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ จำแลงกายเป็นนกแซกเต้ามาสอนฤาษี 7 คนพี่น้องละกามออกบวชแล้ว ไม่เร่งทำความเพียรเอาแต่เล่นกีฬาสนุกสนานอยู่

9. วัฏฏกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกคุ้ม ได้บอกวิธีที่จะทำให้อ้วนแก่กว่า "ให้กินอาหารเท่าที่มี หาง่าย ไม่ไปลักขโมยเขากิน"

10. มณิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบ ได้ติเตียนกาสหายที่ไปลักอาหารในครัว ถูกพ่อครัวจับถอนขนแล้วเอาครึ่งทำเป็นเครื่องประดับแขวนคอ

สัตตกนิบาต

1. กุกกุวรรค หมวดว่าด้วยมาราวัดศอก

1. กุกกุชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตหาวิธถวายโอวาทแด่พระราชารู้ถึงอคติ โดยอุปมาด้วยขอฟ้าต้องมิกลอนรองรับจึงอยู่ได้ พระราชาตรัสว่า "พระราชาด้าไม่บำรุงมิตร อำมาตย์ สมณพราหมณ์ ทหาร และคนบดก็อยู่ไม่ได้"

2. มโนชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาราชสีห์ สอนราชสีห์มโนชะผู้เป็นบุตรไม่ให้คบกับสุนัขจิ้งจอก ซึ่งเป็นสัตว์เลวทราม แต่ราชสีห์มโนชะไม่เชื่อฟังพากันไปขโมยม้า พระราชากินจึงถูกนายขมังธนูยิงตาย

3. สุตนชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคณยากจน เลี้ยงดูมารดาบิดารับอาสาพระเจ้ากรุงพาราณสีนำอาหารไปให้ยักษกินได้ทรมานยักษให้เลิกพศร้ายและให้ตั้งอยู่ในศีลตลอดไป

4. มาตุโปสกคิณชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาแร้ง เลี้ยงดูมารดาบิดาผู้ตาบอดขณะที่ตนเองกำลังติดบ่วงนายพรานอยู่ ได้รำพึงรำพันถึงมารดาบิดา จนนายพรานสงสัยแล้วปล่อยตัวไป

5. ทัพทปุปผชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา เห็นสุนัขจิ้งจอกโกงเอาเปรียบในการแบ่งปลาให้แก่นก 2 ตัวที่ทะเลาะกัน

6. ทสัณณกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตซื้อเสนคนบัณฑิต ได้ทูลถวายโอวาทแด่พระราชามิให้เสียตายสิ่งที่ได้พระราชทานได้แล้ว เพราะเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก

7. เสนกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตซื้อเสนกอำมาตย์ ได้ช่วยพราหมณ์ชราให้พ้นจากถูกงูกัดตาย

8. อัญญูเสนกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี รับพิจารณาจากพระเจ้าพรหมทัตแล้วแต่ไม่ออกปากของสิ่งใด พระราชาทรงเลื่อมใสได้พระราชทานสิ่งของเป็นอันมาก

9. กปิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร ได้ช่วยเหลือฝูงวานรเป็นจำนวนมากให้พ้นจากความตายเพราะเหตุที่วานรทุกคนตัวหนึ่งไปก่อเวรกับบุโรหิตโดยไปถ้ำอยู่จุจจาระรดศีรษะเขา ทำให้เขาจองเวรฆ่าวานรเป็นจำนวนมาก

10. **พกพรหมชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกัปมาณพผู้เป็นอันเตวาลิกของดาบสชื่อเกสวะ เคยช่วยรักษาอาจารย์จนหายโรค เมื่อหายโรคแล้วอาจารย์ได้ตามท่านเข้าไปอยู่ป่าเพราะติดใจในคำสุภาสิตของอันเตวาลิก

2. **คันธารวรรค** หมวดว่าด้วยคันธารดาบส

1. **คันธารชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าคันธาระ สละราชสมบัติออกผนวช แม้พระเจ้าวิเทหะที่เป็นพระสหายผู้ไม่เคยเห็นกันมาก่อนผู้ครองกรุงมิถิลา ก็ออกบวชเช่นกัน ทั้งสองได้เป็นอาจารย์และศิษย์กันและปฏิบัติเคร่งครัดไม่เก็บแม้เกลือก้อนเดียว

2. **มหากปิชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร พาบบริวารออกไปหากินถูกพระเจ้าพรหมหัตถ์ล่อมไว้ ได้ทอดตนเป็นสะพานให้บริวารหนีไปได้

3. **กุมภการชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นช่างปั้นหม้อ เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า

4 พระองค์เกิดความเลื่อมใส จึงขออนุญาตภรรยาออกบวชแม้ภรรยาก็ออกบวชด้วย

4. **ทัพพธัมมชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าทัพพธรรม ได้กราบทูลเตือนพระราชาไม่ให้ถอยศช้างพังที่ควรช่วยชีวิตพระองค์ในสนามรบ เพราะการทำอย่างนั้นย่อมเป็นการประทุษร้ายมิตร เป็นการไม่ดี

5. **โสมทัตตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ ได้ให้โอวาทแก่ดาบสผู้กำลังเคร่าโศกถึงโสมทัตตช้างน้อยที่ตายจากไป ว่าเป็นการไม่เหมาะสมแก่ความเป็นสมณะ

6. **สุสิมชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสุสิมะ ทรงเบื่อหน่ายในการครองเรือน เห็นพระเกศานอกทรงสะดุ้งพระทัยว่าตนเองแก่แล้ว จึงออกบรรพชา

7. **โกฏสิมพลีชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา สถิตอยู่ที่ต้นจิวใหญ่ ได้ขอร้องให้พญาครุฑช่วยไล่นกตัวเล็ก ๆ ซึ่งไปกินผลไทรมา ประเดี๋ยวจะทำให้เกิดต้นไทรทำลายวิมานของตนขึ้น พญาครุฑสรรเสริญว่ามีปัญญารอบคอบดี

8. **ธุมการีชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุโรhitของพระเจ้าธัญชัยได้กราบทูลพระราชาไม่ให้ทอดทิ้งนักรบเก่าแล้วบำรุงแต่นักรบใหม่ ควรที่จะบำรุงทั้ง 2 ฝ่ายให้เท่า ๆ กัน

9. **ชาครชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี ปฏิบัติธรรมตลอดคือ เทวดาเกิดศรัทธาจึงมาถามปัญหาว่า "ในโลกนี้ ใครตื่น ใครหลับ" ท่านตอบว่า "คนตื่นคือคนรู้ทั่วถึงธรรม คนหลับคือคนประมาท"

10. **กุมมาสปีนทิตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนยากจนซื้อขนมถั่ว 4 ชิ้นไว้กินกลางวัน พบพระปัจเจกพุทธเจ้า 4 พระองค์ เกิดศรัทธาเลื่อมใสได้ถวายขนมทั้ง 4 องค์ชาติต่อมาได้เกิดเป็นกษัตริย์สมบูรณ์ทุกอย่าง

11. **ปรินตปชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ากรุงพาราณสีและได้เป็นอุปราช แต่พระราชบิดาไม่ทรงไว้วางพระทัยคิดจะทำลายท่านจึงพาบริวารหนีไป ต่อมาได้กลับมาครองราชสมบัติและพระราชตำแหน่งอุปราช แต่พระกนิษฐภคินี

อภิสกนิบาต

1. **กัจจანიชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ ได้ช่วยเหลือนางกัจจანიซึ่งถูกลูกชายและลูกสะใภ้ขับออกจากเรือนให้ได้กลับเข้ามาอยู่ในเรือนและปรองดองสามัคคีดังเดิม

2. **อภิสกนิชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี ได้ทำนายเสียง 8 อย่างแก่พระเจ้าพรหมทัตว่าไม่เป็นอันตรายแต่อย่างใดขอให้งดการบูชาด้วยสัตว์จำนวนมาก

3. **สุลลสาชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวดา สถิตอยู่ที่ยอดภูเขามองเห็นการกระทำของนางสุลลสาที่เอาตัวรอดจากโจรได้ด้วยปัญญา จึงกล่าวว่า "มิใช่แต่บุรุษเท่านั้นที่เป็นบัณฑิตสตรีก็เป็นบัณฑิตมีปัญญาเฉลียวฉลาดได้"

4. **สุมังคลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ทรงอดกลั้นไม่ลงโทษนายสุมังคละที่มาพระปัจเจกพุทธเจ้า เพราะความเข้าใจผิดคิดว่าเป็นเนื้อ

5. **คังคมาลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเป็นคนรับจ้าง ไปอาศัยรับจ้างในเรือนสุจิตเรขฐี ได้รักษาอุโบสถศีลเพียงคืนเดียวแล้วสิ้นชีวิตไปเกิดเป็นอุทัยราชกุมาร ได้ครองราชย์สมบัติในกรุงพาราณสีสืบมา

6. **เจติยราชชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกบิลพราหมณ์ ออกบวชเป็นดาบส ได้แสดงโทษแห่งมุสาวาทและแสดงคุณแห่งสัจจะแก่พระเจ้าเจติยราช แต่พระองค์ไม่ทรงเชื่อถือเพราะคบปาปมิตร จึงถูกแผ่นดินสูบไปเกิดในอเวจีมหานรก

7. **อินทริยชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ชื่อโชติปาละกุมารเจริญวัยแล้วออกบวชเป็นฤาษี ตีเตียนความไม่สำราญอินทริย์และสรรเสริญความสำราญอินทริย์

8. **อาทิตย์ชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าโรหุระ ครองราชสมบัติในกรุงโรหุระ ทรงยึดมั่นในการบำเพ็ญทาน ทรงพอพระทัยในการให้ทาน แก่พระทักษิณียบุคคล และทรงสดับธรรมจากพระปัจเจกพุทธเจ้าถึง 7 พระองค์

9. **อัญฐานชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี ออกบวชเป็นดาบสเพราะลลนใจที่เห็นโสภณีเป็นคนแก่ลาภประทุษร้ายมิตร

10. **ทิวปชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี ออกบวชเป็นฤาษีเห็นภริยาที่แม่แพะร้องขอชีวิตต่อเสือเหลือง แต่ไม่เป็นผล เพราะอันธพาลยอมไม่ยินดีคำสุภาษิต

นวนิบาต

1. **คิณชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกแร้ง สอนบุตรเป็นพญาแร้งไม่ให้บินสูงเกินไป แต่พญาแร้งไม่เชื่อฟังจึงถูกลมเวรัมภาทัดร่างกายแหลกละเอียด

2. **โกสัมพียชาดก** พระผู้มีพระภาคปรารถนาโอวาทแก่ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ก่อการทะเลาะวิวาทกันให้สามัคคีกัน ทรงยกเรื่องชั้นดิตรรรมและเรื่องที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นที่ชาวกุมารมาเป็นอุทาหรณ์ แล้วเสด็จเข้าไปจำพรรษาในป่าปาลิไลยกะเพียงลำพังพระองค์

3. **มหาสุวรรณชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานกแขกเต้า ถือมักน้อย สันโดษ อาศัยอยู่กินที่ต้นมะเดื่อต้นเดียว แม้หมดผล ใบ และสะเก็ดแล้วเหลือแต่ต่อไม้ก็มิได้ไปที่อื่น กลับแสดงมิตตธรรมว่า "สัตว์บุรุษไม่ควรทิ้งเพื่อนเมื่อคราวตกทุกข์ได้ยาก ภิกษุผู้ปฏิบัติไม่ควรกังวลเรื่องอาหาร"

4. **จุฬสุวรรณชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานกแขกเต้า ถือมักน้อย สันโดษ อาศัยอยู่กินที่ต้นมะเดื่อต้นเดียว แม้หมดผล ใบ และสะเก็ดแล้วเหลือแต่ต่อไม้ก็มิได้ไปที่อื่น ร้องถึงท้าวสักกะต้องลงมาประสาทรให้ต้นมะเดื่อนั้นกลับเจริญขึ้นดังเดิม

5. **หริตจชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีชื่อหริตจดาบส ได้อภิญญา 5 สมาบัติ 8 ต่อมาไปเสพอภิรมย์กับพระเทวีของพระเจ้าพรหมทัต เมื่อพระราชาทรงทราบได้ขอให้ท่านบำเพ็ญฌานขึ้นใหม่

6. **ปทกุสลมาณวชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรนางยักษิณีผู้มีหน้าเหมือนม้าเป็นผู้ฉลาดในการสะกดรอย แอบพาบิดาหนีมารดาไปแดนมนุษย์มารดาตามมาทัน แต่ไม่สามารถทำอะไรได้จึงให้เรียนมนต์จินตามณีไว้เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิต ต่อมาได้เป็นพระเจ้าพรหมทัตครองกรุงพาราณสีเพราะมนต์ที่มารดาให้

7. **โลมสกัสนปชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรบุโรหิต ออกบวชเป็นฤาษีชื่อ โลมสกัสนปะ บำเพ็ญสมณธรรมได้อภิญญาและสมาบัติ ต่อมาฉันท้าวสัถกะร่วมมือกับพระเจ้า พรหมทัต หลอกล่อด้วยสตรี และจะให้ทำพิธีบูชาญให้กลับได้สติเจริญญาณให้เกิดขึ้นใหม่ได้

8. **จักกวากชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกจักรพวก ถูกกาถามถึงเหตุที่ทำให้ ผีวพรรณงาม จึงบอกเหตุนั้นว่ามาจากการกินอาหารที่หาได้ง่ายและบริสุทธิ์ และติเตียนกาที่มี ผีวพรรณพราหมเพราะลักขโมยเขากิน

9. **หลิททราดชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบสผู้บิดา สอนดาบสลูกชายที่ อยากจะไปอยู่ในถิ่นมนุษย์ให้รู้จักเลือกคบคนดี อย่าคบคนชั่ว เพราะธรรมชาติของจิตเป็นสภาพที่ กลับกลอกได้เร็วเหมือนน้ำย้อมขมิ้นสีตกเร็ว

10. **สมุคคชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษี ได้ทิพพจักขุ เห็นรากษสท้าวหนหนึ่งรักษาภรรยาของตนให้นอนอยู่ในผอบแล้วกลืนผอบเข้าไปไว้ในท้องแต่นางประพาศิต ผิด ประเวณีกับวิทยารในสมุคคนั้น รากษสท้าวหนแล้วเกิดความสงสัย ว่าหญิงตนไม่อาจรักษา ให้เต็มยาก ลึกเหมือนบาดาล จึงปล่อยนางกับฐูป

11. **ปุตติมังสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้เห็นเหตุที่สุนัขจิ้งจอก ลงจะกินแม่แพะ แต่แม่แพะรู้ทัน จึงลงตอบด้วยปัญญา ทำให้สุนัขจิ้งจอกสองผัวเมียต้องหนีไป อยู่ที่ยื่นไม่มารบกวนอีก

12. **ทัททราดชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกกกระหา อยู่ใกล้สำนักอาจารย์ศึกษา ปาโมกข์จำศีลปะที่อาจารย์สอนศิษย์ได้ เมื่ออาจารย์ตายไป จึงรับทำหน้าที่สอนศิษย์ปะแทน ต่อมา เมื่อพวกมานพไม่อยู่ จึงถูกดาบสชั่วฆ่ากิน แต่ดาบสชั่วก็ถูกเสือโคร่งฆ่าตายเช่นกัน

ทศกนิบาต

1. **จตุทวารชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ท่องเที่ยวไปในอุสสทรรก พร้อมกับบริวาร ถูกนายมิตตวินทกะถึงบุรพกรรมที่ตนทำไว้ ได้แสดงถึงบุรพกรรมและการที่จะพ้น จากทุกข์ในนรกนี้ยังไม่มีกำหนด

2. **กัณหาชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีถือสันโดษ ไม่อยากไปหาภินิหารอื่น กินแต่ผล ดอก ใบ และสะเก็ดของต้นไม้ที่ตนอาศัยเท่านั้น ท้าวสัถกะ ต้องลงมาประสาทพร 4 ประการตามที่ขอ คือ อย่าให้โกรธอย่าให้ร้าย อย่าให้โลภ และอย่าให้รัก

3. จตุปัสถียชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวิธูรบัณฑิตอำมาตย์แห่งกรุงมิถิลา ตัดสินคุณธรรม 4 ประการที่พระราชาทิ้งหลายถกเถียงกัน คือ ความอดทน ความเป็นผู้มีอาหารน้อย การละความอภิมรย์ และความไม่กังวลว่าเป็นธรรมที่ทำให้เป็นสมณะ

4. สังขชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสังขพราหมณ์ ได้ถวายร่มและรองเท้าแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าก่อนออกเดินทางไปค้าขายยังสุวรรณภูมิเรือแตกกลางทะเล แต่กลับได้ที่พึงเพราะอานิสส์แห่งทานนั้น

5. จุฬโพธิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโพธิกุมาร จุติจากพรหมโลกมาเกิด แม้ภรรยาของเขาที่จุติมาจากพรหมโลกเช่นกัน คนทั้ง 2 จึงไม่มีความกำหนดด้วยกามราคะ อยู่ด้วยกันด้วยความพอใจของมารดาบิดา เมื่อสิ้นมารดาบิดาแล้ว จึงสละทรัพย์ออกบวชเป็นฤาษี ลั่นชีพแล้วกลับไปเกิดในพรหมโลกทั้งคู่

6. มณฑัพยชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชซื้อกัณหาที่ปายดาบส ได้ทำสัจจาให้พิษณุคลายออกจากร่างกายของเด็กผู้เป็นบุตรของสหาย และให้มารดาบิดาของเด็กทำสัจจาต่อจนเด็กรอดตายจากพิษณุ

7. นิโครธชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนิโครธกุมาร บุตรของพราหมณ์ไปเรียนวิชาที่เมืองตักกสิลา กับเพื่อน 2 คน จบมาแล้วได้รับเลือกให้ครองกรุงพาราณสี เพราะอาณาภาพของเนื้อไก่อศักดิ์สิทธิ์ที่ตนบริโภคเข้าไป ได้พระราชทานตำแหน่งเสนาบดีและตำแหน่งขุนคลังแก่สหายทั้ง 2

8. ตักกกลชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิตกุมาร ได้ยินเรื่องที่มารดาบอกให้บิดาฆ่าปู จึงช่วยปูให้รอดตายและออกอุบายให้บิดาไล่มารดาให้ออกจากบ้านเพื่อให้ได้สำนึก

9. มหาธัมมपालชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นธรรมपालกุมาร ไปเรียนหนังสือที่เมืองตักกสิลา อาจารย์ทิศาปาโมกข์ต้องการทดลองบิดาของธรรมपालกุมารจึงห่อกระดูกแพะไปแสดง แต่บิดาของธรรมपालกุมารไม่เชื่อ ยังแสดงธรรม คือ ศีล 5 และการบริจาคทานเป็นต้นที่ทำให้ทุกคนในตระกูลมีอายุยืนให้อาจารย์ทิศาปาโมกข์ฟัง

10. กุกกุฏชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาไก่ ได้แสดงเหตุที่ตนไม่ยอมเป็นมิตรกับพญาเหยี่ยวว่า "ไม่ควรไว้วางใจคนชั่ว"

11. มัญญุณทลชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทพบุตร ได้มาแสดงธรรมแก่พราหมณ์ผู้เป็นบิดาที่เศร้าโศกถึงบุตรน้อยที่ตายไปแต่เด็ก ด้วยการอุปมาเด็กที่ร้องไห้อยากได้ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์มาเป็นของเล่น เทียบกับพราหมณ์ซึ่งร้องไห้ถึงคนตายที่เผลอไปแล้ว มองไม่เห็น ตกลงใครโง่กว่าใครทำให้พราหมณ์ได้คิด

12. **พิลารโกสิยชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี บริจาคทานเป็นอันมาก แล้วตายไปเกิดเป็นท้าวสักกะ ลงมาทรมานหลานชายคนที่ 4 ชื่อพิลารเศรษฐีผู้ทำลายวงศ์ตระกูลด้วยการไม่บริจาคทาน ให้กลับบริจาคทาน แล้วได้ไปเกิดในพรหมโลก

13. **จักกวกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกจักรพาก แสดงเหตุที่ตนมีสีสวยงามให้กาฟังได้ "ตนไม่ได้กินเนื้อกินปลา แต่กินสาหร่ายทะเลเป็นอาหารและได้ดำเนินาที่ ชอบลักขโมยของมนุษย์กิน จึงหวาดสะดุ้งอยู่เป็นนิตย์ ผีวากจึงดำ"

14. **ภูริปัญญชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต แสดงให้พระเจ้าวิเทหะ แห่งกรุงมิถิลา พร้อมด้วยอำมาตย์ทั้ง 4 เห็นว่า ปัญญาประเสริฐกว่าทรัพย์

15. **มหามังคลชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี มีบริวารเป็นอันมาก ได้แสดงมงคล 8 ประการ มีเมตตา ความอดทน และความไม่ดูหมิ่น เป็นต้น แต่พระราชาและมหาชน ลี้ภัยแล้วไปเกิดในพรหมโลก

16. **ฆตบัณฑิตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฆตบัณฑิต คิดหาอุบายที่จะไม่ให้พระราชาทรงเศร้าโศกถึงพระโอรสที่สิ้นพระชนม์ไปแล้ว ด้วยการทำเป็นบ่นเพ้ออยากได้ กระต่ายบนดวงจันทร์ พระราชาต้องเสด็จมาลอบใจว่า ไม่ควรทำเป็นไปไม่ได้ บัณฑิตกราบทูลว่าคนร้องให้อยากได้สิ่งที่เห็นอยู่ กับคนร้องให้ถึงคนตายที่เผลไปแล้วใครจะโง่กว่ากัน ทำให้พระราชาทรงได้สติหายเศร้าโศก

เอกาทศกนิบาต

1. **มาตุโปสกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้างเผือก เลี้ยงมารดา ถูกพระเจ้าพรหมทัตจับมาเป็นช้างทรง คิดถึงมารดาตาบอดจึงไม่ยอมกินอาหาร พระราชารับสั่งให้ปล่อย จึงรีบกลับเข้าป่าไปบำรุงมารดาด้วยความกตัญญูตเวที

2. **ชุนหชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าชุนหะ ทรงทำการสงเคราะห์พราหมณ์แก่คนอื่น ด้วยเหตุเพียงเล็กน้อยโดยพราหมณ์อ้างว่า ในคืนหนึ่งเคยเดินกระทบไหล่กับพระราชาและสนทนากันในเรื่องที่ถูกคอ

3. **ธัมมเทวปุตตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นธรรมเทพบุตร ถึงวันอุโบสถออกไปเที่ยวชักชวนให้ประชาชนประพฤติกุศลธรรม ฝ่ายธรรมเทพบุตรก็ออกไปชักชวนให้ประชาชนประพฤติอกุศลธรรม ขากลับมาพบกันระหว่างทางได้การโต้เถียงกันขึ้นว่าใครควรแยกทาง ธรรมเทพบุตรสู้ไม่ได้จำต้องพ่ายแพ้ไป

4. อุทัยชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระอุทัย ไม่ปรารถนาจะอภิเษกสมรส ถูกพระบิดาบังคับให้อภิเษกสมรสพระนางอุทัยภักทาทา ซึ่งก็ไม่ปรารถนาจะบริโภคกามเช่นกัน ทั้งคู่อยู่ด้วยกันถึง 700 ปี ต่อมาพระเจ้าอุทัยจุติไปเกิดเป็นท้าวสักกะกลับมาสอนพระนางอุทัยให้ประพฤติพรหมจรรย์จักได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และพระนางก็ทำตามนั้น

5. ปาณียชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ทรงสดับเหตุที่พระปัจเจกพุทธเจ้า 5 พระองค์ที่ท่านออกบวช ท่านเล่าให้ฟัง ทรงพอพระทัยในการผนวช จึงพระราชสมบัตินอกผนวชเป็นฤาษี

6. ยุธัญชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระกุมารยุธัญชัย ทรงเห็นน้ำค้างบนยอดหญ้าเหือดแห้งไป เกิดความสลดพระทัยว่าชีวิตของสัตว์ทั้งหลายมีความตายเป็นที่สุด จึงออกผนวช

7. ทสธชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรามบัณฑิต รักษาคำสั่งของพระราชบิดาที่ปล้ำพระราชทานพรให้พระมารดาของภรตกุมารว่าจะให้ราชสมบัติทรงเกรงจะมีอันตรายแก่พระโอรสทั้ง 2 จึงให้ไปอยู่ป่านานถึง 12 ปี

8. สังวรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตได้ถวายโอวาทแก่สังวรกุมารให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม แม้เป็นพระโอรสองค์สุดท้าย แต่เพราะมีศีล จึงรับเลือกให้ครองราชสมบัติต่อจากพระบิดา

9. สุปปารกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นต้นหนชื่อสุปปารกะ ถึงตาบอดเพราะน้ำทะเล แต่ก็ยังเลี้ยงชีพด้วยวิชาต้นหนที่ตนเรียนมาจากบิดา ได้แสดงทะเลมีลักษณะต่าง ๆ แก่พ่อค้าที่ไปในเรือ

ทวาทสกนิบาต

1. จุฬกณาลชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกดูเหว่าชื่อกณาละ ได้แสดงโทษแห่งหญิงไว้เป็นอันมากโดยความนุรุขไม่พึงอยู่ในอำนาจของสตรี (ความพิสดารอยู่ในกณาลชาดก พระไตรปิฎกเล่มที่ 28)

2. ภัททสาลชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา อาศัยอยู่ที่ต้นรัง ได้บอกอุบายในการตัดต้นรัง ซึ่งเจริญอยู่ท่ามกลางหมู่ญาติให้แก่พระเจ้าพรหมทัตสดับ พระราชาสดับแล้วจึงรับสั่งงดการโค่นต้นรัง เพราะเป็นการทำให้ต้นไม้อื่นเดือดร้อนด้วย เทวดาก็ไม่มีที่อาศัย

3. สมุททวาณิชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิตช่างไม้ ได้ต่อเรือเตรียมการไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะท่วมเกาะ เมื่อถึงเวลานั้นก็พาบริวารของตนหนีรอดไปได้ด้วยความไม่ประมาท

4. กามชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ เสร็จลงมารักษาพระเจ้าพรหมทัตที่ประชวรด้วยโรคของความโลภ ให้นายจากโรคได้ด้วยธรรมเทศนา

5. ชนสังฆชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าชนสังฆะ ตรัสถึงเหตุ 10 ประการที่บุคคลทำแล้วทำให้เดือดร้อนกายภายหลัง แต่เหตุ 10 ประการเหล่านี้ผู้ประพฤติดูถูกต้องยอมไม่เดือดร้อนใจในภายหลัง

6. มหากัณหาชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ หวังจะสอนชาวกรุงพาราณสีที่ประพฤชั่วให้กลับมาประพฤติดีจึงทรงเนรมิตสุนัขดำตัวใหญ่ไว้คอยกัดชาวเมืองที่ทำชั่ว

7. โกสิยชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ มาทรมานเศรษฐีหลายชายคนที่ 6 ชื่อโกสิยเศรษฐีผู้ทำลายวงศ์ตระกูลด้วยการไม่บริจาคทาน ให้บริจาคทานแล้วได้ไปเกิดในพรหมโลก (ตรงกับเรื่องพิลารโกสิยชาดกในทสกนิบาต)

8. เมณฑกปัญหชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต ได้เฉลยปัญหาเรื่องแพะเป็นเพื่อนกับสุนัขเพราะต้องการแลกเปลี่ยนอาหารกันแต่พระเจ้าวิเทหะกับอำมาตย์ทั้ง 4 ได้ฟัง

9. มหาปทุมชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปทุมกุมาร ถูกพระมารดาเลี้ยงใส่ร้ายให้ประหารชีวิต เพราะไม่ประพฤติดุสัทธิธรรมด้วย แต่ทรงรอดพ้นมาได้ด้วยสุจริตธรรมแล้วออกบวชเป็นฤาษีสั่งสอนให้พระราชบิดาตั้งอยู่ในธรรม

10. มิตตามิตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัต กราบทูลให้ทรงทราบถึงลักษณะคนที่เป็นมิตรและไม่ใช่มิตรว่ามีลักษณะต่างกันอย่างไร

เตรสกนิบาต

1. อัมพชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนจันทาล ได้สอนมนต์ที่ทำมะม่วงให้ติดผลนอกฤดูกาลแก่มาณพคนหนึ่ง ภายหลังเขาเข้ารับราชการ ถูกพระราชาตรัสถามถึงอาจารย์ เขากลับบ่นว่าเรียนมาจากพรหมณ์ผู้สูงชาติ ทำให้มนต์เสื่อมและตนเองก็ถูกออกจากราชการ

2. **ผันทนชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา เห็นเหตุที่หมักดองไม้สะคร้อ ผูกเวรกัน เพราะเทวดาบนต้นไม้สะคร้อแก่งหมักก่อน ทั้งหมักและไม้สะคร้อต่างถึงความพินาศด้วยกันทั้งคู่

3. **ชวน्हังสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหงส์บินเร็ว สามารถบินแข่งความเร็ว กับดวงอาทิตย์ได้ แต่เห็นว่าไม่มีประโยชน์จึงไปกรุงพาราณสีสอนธรรมแก่พระราชา

4. **จุฬนารทกัสนสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี สอนบุตรผู้คิดจะติดตามสตรีคนหนึ่งไปอยู่ในถ้ำมนุษย์ ให้เว้นจากยาพิษ เหว เปือกตม และ อสรพิษจนลูกชายเปลี่ยนใจไม่ไป

5. **ทูตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมาณพ ไปเรียนมนต์ที่เมืองตักกกลีลา ต่อมาจึงได้นำทรัพย์ที่แสวงหามาได้จากการสอนธรรมแก่พระราชาให้แก่อาจารย์

6. **กาลิงคโพธิชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตชื่อภราวาสะของพระเจ้ากาลิงคะ ได้กราบทูลจักรวรรดิวัตรแก่พระราชา พระเจ้ากาลิงคะก็ทรงดำรงอยู่ในจักรวรรดิวัตรนั้น

7. **อภิตติชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอภิตติดาบส ประพฤติตนเป็นคนมักน้อย ท้าวสักกะต้องลงมาประสาทพร ทานขอพรเพียงว่า ไม่ว่าชาตินี้หรือชาติไหนขออย่าได้พบ อย่าได้เห็น อย่าได้นั่งใกล้ อย่าได้เจรจาปราศรัยกับคนพาลโดยเด็ดขาด ท้าวสักกะทราบเหตุแล้วก็ให้พรตามนั้น

8. **ตักการิชชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นตักการิชมาณพผู้เป็นศิษย์ของปุโรหิต ได้หาอุบายช่วยชีวิตอาจารย์ให้พ้นจากการถูกประหารชีวิต เพราะพราหมณ์หาเรื่องกราบทูลให้ประหารชีวิตพราหมณ์ที่มีลักษณะเหมือนตน

9. **รุมิคราชชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อรุๆ เคยช่วยบุตรเศรษฐีซึ่งลอยน้ำมาเพื่อให้พ้นจากความตาย แต่บุตรเศรษฐีนั้นออกตัญญูกลับไปกราบทูลให้พระพรหมทัตมาจับพญาเนื้อไปฆ่า แต่พระราชาก็ให้อภัย

10. **สรภมิกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นละมั่งทอง ได้ช่วยพระเจ้าพรหมทัตซึ่งตกลงไปในหลุมให้ขึ้นจากหลุมได้

ปกิณณกนิบาต

1. **สาลิเกทารชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานกแขกเต้า ไปคาบรวงข้าวสาลีจากไร่ของโกสิยพราหมณ์มาเลี้ยงมารดาบิดาผู้แก่เฒ่า ไปติดบ่วงของพราหมณ์ เมื่อถูกพราหมณ์ถามก็ได้แสดงธรรมเรื่องการใช้จ่ายทรัพย์ให้ฟังพราหมณ์พอใจ จึงยกข้าวสาลีให้ประมาณพันกรีสแล้วปล่อยไป

2. **จันทกนิรชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นจันทกนิร กำลังร้องเพลงอยู่กับภรรยา ถูกพระเจ้าพรหมทัตลอบยิงปางตาย เพราะอาศัยความรักที่มั่นคง ภรรยาได้อ้อนวอนบวงสรวงเทวดาให้ช่วย ท้าวสักกะลงมาช่วยจึงรอดชีวิต

3. **มหาอุกกุสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาราชสีห์ ได้ช่วยพญาเหยี่ยวและครอบครัวให้พ้นภัยและได้ประกาศคุณคือการมีมิตรดีเอาไว้

4. **อุททาลกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตได้ติเตียนการบูชาัญญและการถือผิดของอุททาลกดาบสผู้เป็นบุตรพร้อมด้วยบริวารทูลขอให้พระราชาจับสึกและให้เข้ารับราชการทั้งหมด

5. **ภิสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ชื่อมหากาญจนกุมารเห็นโทษให้กามจึงพาน้อง ๆ และคนใช้ชายหญิงออกบวช ได้ดำเนินท้าวสักกะที่มาทดลองลักเหง้าบัวเพื่อลองใจถามว่าเป็นสิ่งไม่ควรทำ

6. **สุรุจิชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ ประสงค์จะส่งเคราะห์พระนางสุเมธาผู้ประพาศสุจริตธรรมและภักดีต่อพระเจ้าสุรุจิ จึงพระราชาทานพระโอรสให้แก่พระนาง

7. **ปัญจโปสถิกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษีได้รักษาอุโบสถศีลเพื่อต้องการข่มมานะและมีนกพิราบ ๖ หมี ๓ นกจิ้งจอก มารักษาอุโบสถเพื่อต้องการข่มกิเลสด้วย

8. **มหาโมรชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานกยูง เจริญพระปริตรเป็นประจำ จึงรอดพ้นบ่วงของนายพรานมาได้ถึง 700 ปี ต่อมาเกิดความกำหนัดลืมเจริญพระปริตร จึงไปติดบ่วงของนายพราน

9. **ตัจจุสสุกรชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุกรเทวดา เห็นสุกรชื่อตัจจุจะชักชวนฝูงสุกรต่อสู้กับเสือได้ จึงชมเชยและกล่าวพรรณนาคุณของการมีญาติที่พร้อมเพรียงกันเป็นการดี

10. **มหาวาณิชชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียนเดินทางผ่านทางกันดาร รอดพ้นความตายมาได้คนเดียว เพราะคุณธรรมและความไม่โลภมาก

11. **สาธินราชชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสาธินะ ครองราชย์สมบัติในกรุงมิถิลา เพราะบำเพ็ญกุศลมีการให้ทาน รักษาศีล เป็นต้น ไว้มาก ท้าวสักกะจึงอัญเชิญให้เสด็จไปเสวยราชในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นเวลา 700 ปี จึงเสด็จกลับ

12. **ทศพรหมณชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวิรุฬหอำมาตย์ของพระเจ้าโกรัพยะเมืองอินทปัตต์ ได้จำแนกตระกูลพรหมณ์ 10 ตระกูล ให้พระราชาสดับ และเลือกปฏิบัติหากให้พระราชาบำเพ็ญทาน

13. **ภิกขาปรัมปรชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษี เดินทางไกลไปนั่งร่วมศาลากับพระเจ้ากรุงพาราณสี ปุโรหิต และพระปัจเจกพุทธเจ้า มีเศรษฐีใจบุญนำอาหารมาถวาย พระราชา พระราชาถวายปุโรหิต ปุโรหิตถวายฤาษี ฤาษีก็กลับถวายพระปัจเจกพุทธเจ้า เศรษฐีจึงสอบถามถึงผู้ควรแก่ทักษิณา

วิสตตินิบาต

1. **มาตังคชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมาตังคดาบส ทรมานธิดาเศรษฐีและคนผู้ถือชาติตระกูลให้หายพยศด้วยอำนาจตบะของตน

2. **จิตตสัมภุตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นจิตตฤาษี ได้ถวายโอวาทแก่พระเจ้าสัมภุตให้ระลึกถึงชาติตระกูลของตนที่เป็นจันทรกาล และร่วมต่อสู้กันมาจนพระองค์ได้เป็นพระราชา พระเจ้าสัมภุตเข้าพระทัยจึงออกบวช

3. **สิวีราชชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสิวีทรงบริจาคพระเนตรเป็นทานต่อมากลับได้พระเนตรทิพย์ด้วยอำนาจสังขละ และทรงแนะนำให้ประชาชนยินดีในการบริจาคทาน

4. **สิริมันตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต ได้แสดงเหตุผลว่า “ปัญญาประเสริฐกว่าสิริ” ถวายแด่พระเจ้าวิเทหะและอำมาตย์ทั้ง 4

5. **โรหณมิตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อชื่อโรหณะ ไปติดบ่วงนายพราน เพื่อน้องชายและน้องสาวอมสละชีวิตตายแทน นายพรานเห็นใจจึงยอมปล่อย พระโพธิสัตว์ได้แสดงธรรมแก่นายพรานให้นายพรานไปแสดงแก่พระราชา พระราชาทรงเลื่อมใสจึงพระราชทานทรัพย์และยศแก่เขา

6. **จุพหังสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาหงส์ทอง ไปติดบ่วงนายพราน แต่หงส์เสนapatiไม่ยอมหนีไป นายพรานเลื่อมใสจึงยอมปล่อย แต่หงส์ทั้ง 2 แนะนำให้นำไปถวายพระราชา พระโพธิสัตว์แสดงธรรมแด่พระราชา พระราชาทรงพอพระทัย ได้พระราชทานทรัพย์และยศแก่นายพราน

7. **สัตตคุมพชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกแซกเต้าชื่ออุปผกะถูกฤาษีชูป เลี้ยงจึงมีจิตอ่อนโยน ได้แสดงธรรมแก่พระเจ้าปัญจาละ ถึงเรื่องการคบคนพาลและบัณฑิตมีผล ต่างกัน

8. **ภัลลาคิยชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าภัลลาคิยะ เสด็จไปล่าเนื้อ พร้อมกับฝูงสุนัข ได้ไปพบกับกนิษฐ 2 สามิภรรยาร้องให้เศร้าโศกอยู่เข้าไปสอบถาม ได้ความว่า พลัดพรากจากกันเพียงคืนเดียวยังไม่หายเศร้าโศกพระองค์จึงเสด็จกลับพระนคร

9. **โสมนัสสชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโสมนัสกุมาร ทรงแสดงโทษของขกิล โกงที่สะสมทรัพย์ไว้มากกว่าไม่ต่างจากคฤหัสถ์ และกราบทูลพระราชบิดาให้ประพุดิแต่สุจริต ธรรม ส่วนพระองค์ทรงกราบทูลลาเข้าปาวบวชเป็นดาบส

10. **จัมเปยยชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นจัมเปยยนาคราช ได้รักษาอุโบสถ ศีล ไม่เบียดเบียนผู้ใด แต่ถูกหมอดูใจบาปจับพระองค์มาเที่ยวเล่นกลหากินได้พระเทวีมาช่วยทำ ให้พระองค์พ้นจากความลำบากและยังกลับไปยังพิภพของพระองค์

11. **มหาปโลภณชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอนัตถิคันธกุมาร ไม่ปรารถนา กามแม้เพียงถูกต้องสตรี แต่ภายหลังถูกสตรีประเล้าประโลมให้หลงผิดจึงถูกขับไล่ออกจากพระ นครไปอยู่พร้อมกับพระชายา แต่พระนางก็ไม่ได้ซื้อสัตย์กลับไปพอใจดาบสองคี่อื่น ท่านจึงนำ พระนางมาสังคายนามนุษย์แล้วบำเพ็ญฌานเป็นเหตุไปสู่พรหมโลก

12. **ปัญจบัณฑิตชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต ได้กราบทูล พระเจ้าวิเทหะว่า บัณฑิตไม่ความเปิดเผยความลับทราบเท่าที่ไม่ประสบผลสำเร็จ ต่อเมื่อประสบ ผลสำเร็จแล้วพึงพูดได้

13. **หัตถิपालชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัตถิपालกุมาร ไม่ต้องการราช สมบัติพร้อมด้วยน้องชายอีก 3 คน ท่านพาบริวารของตน ๆ ออกบวชได้เป็นบริษัทหมู่ใหญ่ บำเพ็ญสมณธรรม เพราะไม่ประมาทต่อชีวิต

14. **อโยมรชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอโยมรกุมาร ทรงสลดพระทัย ตรัส โทษที่อยู่ในพระครรภ์ 10 เดือนและถูกขังอยู่ในเรือนเหล็กอีก 16 ปี ไม่ปรารถนาราชสมบัติจึงไป แสดงธรรมโปรดพระบิดาและชวนกันออกบวชทั้งเมือง

ดิงสติ نباต

1. กิงฉันทชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ทรงเห็นโทษในกาม จึงออกผนวชเป็นดาบส อธิฐานจิตเพื่อให้ได้มะม่วงมีรสอร่อย ก็ได้ตั้งปรารภนาและสามารถ บำเพ็ญฌานสมาบัติให้เจริญยิ่งขึ้น

2. กุมภชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ ลงมาประทานโอวาทแก่พระเจ้าสรวมมิตรผู้กำลังเตรียมการจะดื่มสุราทรงชี้แจงให้เห็นโทษของสุราและสอนให้ตั้งอยู่ในโอวาท ของพระองค์

3. ชัยททิสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสของพระเจ้าชัยทิตทรงพระนามว่าอลีนัสตตุกุมาร ทรงแสดงความกตัญญูยอมสละพระชนมชีพของพระองค์ให้ยักษกินแทนพระบิดา แต่ยักษกลับเกิดเลื่อมใสจึงยอมปล่อยไปและตั้งอยู่ในพระโอวาทของพระองค์

4. จันทันตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้างจันทันต์ ถูกพระนางสุภัทรา มเหสีของพระเจ้าพรหมทัตให้พรานโสดนุตตระไปลอบฆ่าแล้วดัดงามาถวายพญาช้างจับนายพราน ได้ แต่เห็นผ้ากาสาวพัสดร์ที่นายพรานห่ออยู่จึงอดโทษให้ยอมให้ตัดงาแล้วปล่อยตัวไป

5. สัมภวชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสัมภวกุมาร อายุ 7 ขวบได้แสดงยาค ธรรมแก่พราหมณ์สุจิริตะว่า ถ้าประโยชน์เกิดขึ้นควรทำเสียแต่วันนี้ไม่ควรเดินทางผิด ไม่ควร ประพฤติอธรรมเป็นต้น

6. มหาภิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร ได้ช่วยพราหมณ์ผู้ตกเหว คนหนึ่งให้ขึ้นจากเหว แต่พราหมณ์คิดประทุษร้ายใช้ก้อนหินทุบศีรษะหวังให้ตายแต่ไม่ตาย ท่าน จึงสอนไม่ให้พราหมณ์ทำความชั่วอีก แล้วนำไปส่งยังแดนมนุษย์

7. ทกรักขชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิตแห่งเมืองมิลลา เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าวิเทหะ พระราชาถูกปริพาชิกาชื่อเกรีถามโดยอุปมาว่า ถ้าพระองค์พร้อม ด้วยคนอื่นเป็นที่รักเดินทางไปทางเรือเจอรากษส พระองค์จะให้ใครแก่รากษสก่อน พระราชตรัส ว่าให้ไปตามลำดับคือ ให้พระมารดา ให้มเหสี ให้พระอนุชา ให้พระสหาย ให้พราหมณ์ปุโรหิต และให้พระองค์เอง แต่จะไม่ให้มโหสถบัณฑิตแก่รากษสเป็นอันขาด นางปริพาชิกาก็พอใจว่า บัณฑิตเป็นผู้สูงสุด

8. ปันทรกนาคราชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาครุฑแอบถามความลับ ของพวงนาคจากซีเปลือย เมื่อจับนาคได้แล้วได้ให้โอวาทนาคว่า ไม่ควรบอกความลับสุดยอด ของตระกูลแก่ผู้อื่น ซึ่งเป็นเหตุทำให้ตระกูลพินาศได้

9. **สัมพูลาชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชฤาษี ประทานโอวาทแก่พระเจ้าโสตถิเสนพระราชโอรส ผู้ลุ่มหลงมัวเมาให้สตรีอื่น ๆ จนลืมพระอัครมเหสีผู้เคยทุกข์ยากด้วยกันมาในป่า ให้ยกย่องให้เกียรติแก่พระนาง

10. **คันธดินทุกชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาซื้อคันธดินทุกะได้ถวายโอวาทแด่พระเจ้าปัญจาละผู้ประมาทมัวเมา ไม่สนใจราชกิจ ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท และให้พระราชเสด็จประภาสต้น ทำให้พระองค์ได้ทราบได้ทราบความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างแท้จริง จากนั้นพระราชาก็ประพุดิมน้อยอยู่ในราชธรรมสืบไป

จัดตาลีสนิบาต

1. **เตสภูณชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกแซกเต้าชื่อซัมพูกะ ได้แสดงธรรมคือ พละ 5 และราชธรรม 10 แด่พระเจ้าพรหมทัตผู้เป็นพระบิดาเลี้ยงให้พระองค์เลื่อมใสแล้วได้รับตำแหน่งเสนาบดี

2. **สรภังคชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสรภังคดาบส พิจารณาเห็นโทษในกาม ไม่ยอมรับตำแหน่งเสนาบดีจึงออกบวช ต่อมาได้ตอบปัญหาท้าวสักกะ และได้มีบิรवारเลื่อมใสออกบวชตามเป็นจำนวนมาก

3. **อลัมพูสาชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤาษี สอนลูกของตนไม่ให้ไว้ใจแก่หญิงหรือสัตว์ที่มีเขาที่อก แต่อิสสิสังคดาบสลึมนึกถึงถ้อยคำของบิดา จึงถูกเทพธิดาอลัมพูสาที่ท้าวสักกะส่งให้มาประเล้าประโลมให้ถึงศีลวิบัติได้

4. **สังขपालชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าทุยโยธนะ ทรงให้ทานปรารภนาสมบัติในนาคพิภพ และเมื่อสมปรารถนา กลับอีกอดเพราะหาโอกาสทำบุญได้ยาก จึงออกมารักษาคูโบสถ์สืบพื้นพิภพ เพื่อให้ได้เป็นมนุษย์ตามเดิม

5. **จูฬสุตโสมชาดก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชกุมารพระนามว่าจูฬสุตโสม พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงของสังขารและโทษในการครองเรือน จึงเสด็จออกบรรพชา สอนประชาชนให้หมั่นเจริญเมตตาและไม่ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท

ปัญญาสนิบาต

1. นพินิชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ฤๅษี สั่งสอนอริสัจสี่คดาบสลูกชาย อันคลังไคลถึงนางนพินิกาให้มีสติ กลับได้ฌานสมาบัติ
2. อุมมาทนต์ชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรเจ้าสีพี ทรงปฏิพัทธ์ผูกพันในนางอุมมาทนต์ ภรรยาอดิปารกเสนาบดี เสนาบดีคิดอุบายหลอกลวง แต่พระองค์กลับได้สติมิทรงรับ กลับแสดงสุจริตรธรรม
3. มหาโพธิชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระมหาโพธิดาบส ทำลายล้างเสียซึ่งวาทะพวกมิจฉาทิฐิ และสมานพระเจ้าพรหมทัตผู้แตกร้างกับพระราชนุตรให้สามัคคีกัน

สัจจสนิบาต

1. โสณกชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าอรินทมะพระเจ้ากรุงพาราณสีมัวเมาในราชสมบัติจนทรงลืมโศณกกุมารสหายที่รัก ผู้ซึ่งได้สำเร็จเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ภายหลังมีเด็กคนหนึ่งนำพระองค์ให้ได้พบกันที่พระราชนุชยาน พระปัจเจกพุทธเจ้าได้แสดงอาทินพโทษในกามและอนิสงส์ในเนกขัมม พระองค์ทรงสดับเกิดความเบื่อหน่ายในการครองราชย์สมบัติ จึงทรงออกผนวชเป็นราชฤๅษี ยังฌานและอภิปัญญาให้เกิด ในที่สุดแห่งพระชนมชีพก็ได้ไปบังเกิดในพรหมโลก
2. สังกัจจชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสังกัจจฤๅษี สำเร็จฌานและอภิปัญญาได้ถวายโอวาทแด่พระเจ้าพรหมทัตผู้ปลงพระชนม์พระชนกของตนแล้ว และมีความร้อนพระทัย ให้เฝ้าพระทัย และให้ทรงละเวร 5 มีปาณาติบาต เป็นต้น

สัตตตตินิบาต

1. กุสชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้ากุสราชน พระองค์เป็นผู้ฉลาดรู้จบศิลปศาสตร์ทั้งปวง แต่พระรูปขี้เหร่ จนพระอัศรมเหสีต้องเสด็จหนีไม่อภิรมย์ด้วย พระองค์ได้เสด็จตาม และได้ทรงพยายามด้วยประการต่าง ๆ ที่จะได้พระมเหสีกลับคืนมา ภายหลังได้รับความอนุเคราะห์จากท้าวสักกะ จึงได้ปรองดองกัน
2. โสณนันทชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ฤๅษีชื่อโสณบัณฑิต ได้ขับไล่นันทบัณฑิตน้องชาย ผู้ไม่เชื่อฟังถ้อยคำเสียจากสำนัก ภายหลังนันทบัณฑิตไปพาพระเจ้านินช

ราช พร้อมด้วยพระราชา 101 พระองค์มาช่วยขอโทษ จึงได้ถวายโอวาทให้พระราชาเหล่านั้น ดำรงอยู่ในอปจายนธรรม

อสีตินิบาต

1. จุลหังสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาหงส์ นายพรานตกได้ไปถวาย พระเจ้าแผ่นดิน รอดพ้นอันตรายมาได้ด้วยมีเพื่อนดี และมีวาจาไพเราะ
2. มหาหังสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาหงส์ (เนื้อความเหมือนจุล หังสชาดก แปลกแต่สำนวน)
3. สุทธาโกชนชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระอินทร์ ทรมานโกสิยเศรษฐีผู้ ตระหนี่ให้เลื่อมใส ออกพรรษาจนทรงคุณธรรมถึงสามารถตัดสินผู้รับทานอันบริสุทธิ์ได้
4. กุณาลชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยานกทูเหว่า มีปัญญาสามารถ แสดงธรรมอันด้วยโทษสตรี อย่างวิธีของพระพุทธเจ้า
5. มหาสุตโสมชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสุตโสม ตกไปอยู่ใน อำนาจพระยาปริสาทผู้กินคน ยังทรมานให้เลื่อมใสได้ด้วยความสัตย์และความมั่นคง

มหานิบาต

1. เตมียชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเตมียกุมาร ได้ทรงสดับคำที่พระราช บิดาตรัสให้ราชบุรุษลงอาชญาแก่โจร มีความสะดุ้งกลัวต่อบาป เกรงร้อนพระทัย อยากจะไปเสีย ให้พ้นจากราชคฤหาสน์นั้น นางเทพธิดารู้จึงแนะนำให้ทำเป็นคนง่อยเปลี้ย เป็นหูหนวก เป็นคน ใบ้เสีย จึงจะไปพ้นจากราชคฤหาสน์ได้ พระองค์ทรงอธิษฐานจิตปฏิบัติตาม พระชนกโปรดให้ ทดลองด้วยอุบายต่าง ๆ ก็ไม่สามารถทำให้พระองค์ละความตั้งพระทัยนั้นได้ ในที่สุด พระชนก เข้าพระทัยว่า พระองค์เป็นคนกาลกรณี จึงรับสั่งให้เอาไปฝังเสียทั้งเป็น เลยเป็นเหตุให้พระองค์ ได้ออกผนวชเป็นฤๅษี สำเร็จฌานและอภิญญา ลั่นชีพแล้วก็ได้ไปเกิดในพรหมโลก
2. มหาชนกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระชนกราชกุมาร เป็นผู้มีความ เพียรมั่นคง เมื่อเรือแตกต้องว่ายน้ำอยู่ในกลางมหาสมุทรนางเมขลาเทพธิดามาพุดทดลองใจให้ ทอดอาลัยในชีวิต พระองค์ก็ไม่ละความพยายาม นางเทพธิดาเลื่อมใสจึงช่วยให้พ้นจากสมุทร อันตราย แล้วได้เป็นพระเจ้าชนกราช ครองนครมิถิลาแคว้นวิเทหะ แต่เพราะพระองค์ไม่มัวเมา ลุ่มหลงอยู่ในราชสมบัติ จึงได้เสร็จออกทรงผนวชเป็นราชฤๅษี

3. **สุวณฺณสามชาตก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ฤๅษี เลี้ยงมารดาบิดาผู้มี จักษุมืด ถูกพระเจ้าปิลัยกษัตริย์ด้วยธนู ได้รับทุกเวทนาอย่างสาหัสก็ไม่โกรธ ภายหลังได้ถวาย โอวาทแด่พระเจ้าปิลัยกษัตริย์ให้ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม

4. **เนมิราชชาตก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าเนมิราช เป็นผู้ยินดีในการ บริจาคทานและรักษาพรหมจรรย์ ภายหลังทรงรำพึงว่า การบริจาคทานกับการรักษาพรหมจรรย์ อย่างไหนจะมีผลมากกว่ากันหนอ ท้าวสักกะทรงทราบความปริวิตกนั้น จึงเสด็จลงมาพยากรณ์ให้ ลั่นความสงสัย และยังได้ให้พระมาตลีเทวบุตรนำทิพยรถมารับพาพระองค์ไปดูนรกและไปชม สวรรค์ ในที่สุดเมื่อพระเกศาหงอกแล้ว ก็ได้เสด็จออกทรงผนวชเป็นราชาฤๅษี เจริญพรหมวิหารทั้ง 4 มีฉันทะไม่เสื่อม ลั่นชีพแล้วก็ได้ไปบังเกิดในพรหมโลก

5. **มโหสถชาตก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต มีปัญญาสามารถ แก้ปัญหาเวทดาและมนุษย์ ได้คิดอุบายให้กษัตริย์ 101 พระองค์ รอดพ้นจากการวางยาพิษ และคิดอุบายขุดอุโมงค์ให้พระเจ้าวิเทโหธรอดพ้นจากอำนาจของพระเจ้าจุลนีพรหมทัต

6. **ภุริทัตตชาตก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยานครชื่อภุริทัต อริฐานอุโบสถอด กลั่นความโกรธ ไม่ทำร้ายหมองผู้จับไปเล่นละคร และแสดงธรรมล้างทิฐิพวกเรียนเวทมนตร์นุช้ายัญ

7. **จันทกุมารชาตก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสพระเจ้าเอกราชา ทรงพระ นามว่า จันทกุมาร ทรงตัดสิ้นความโดยยุติธรรม พราหมณ์ผู้รับสินบนแก่งัดทูลยุยง ให้เอาจันท กุมารไปฆ่านุช้ายัญ แต่มีผู้ช่วยให้พ้นอันตรายได้

8. **พรหมนารถชาตก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมชื่อนารถ มาช่วยนางรจจา แสดงธรรม ทำลายล้างมิจฉาทิฐิแห่งท้าวอังคติและราชบริพาร

9. **วิรุทธชาตก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวิรุทธบัณฑิต ผู้ถวายอภยธรรมแก่พระราชา โกรัพย์ รักษาสัตย์ยอมสละชีวิตไปกับปณณกยัณห์ ผู้จะฆ่าเอาหัวใจไปให้นางวิมาลา แต่รอด กลับมาได้ด้วยเชิงฉลาดในการเทศนา

10. **เวสสันดรชาตก** พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชาเวสสันดร ต้องบัพพพานียกรรม ไปอยู่ป่า เพราะเหตุบริจาคช้างเผือกอันเป็นศรีเมืองให้เป็นทาน แล้วทรงศรัทธาสามารถบริจาค พระชาติกัณหาราชโอรสธิดาทั้ง 2 แก่พราหมณ์ชุกและประทานพระมัทรีราชมเหสีแก่พระอินทร์ ซึ่งแปลงเป็นพราหมณ์